

Український Інститут Громадознавства
в Празі.

З В І Т

з діяльності Інституту
і його установ.

Квітень 1926 — 1928 Листорад.

Прага.

1928.

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ГРОМАДОЗНАВСТВА В ПРАЗІ

UKRAJINSKÝ SOCIOLOGICKÝ INSTITUT V PRAZE

L'INSTITUT UKRAINIEN DE SOCIOLOGIE A PRAGUE

Praha III., Šeřkova 4. Tel. 414-06.

Sous la direction de M. Charoval.

На правах рукопису.

З В І Т

з діяльності Інституту і його установ

КВІТЕНЬ 1926 — 1928 ЛИСТОПАД

Table des Matières.

Avant propos de la direction	1.
I. partie: L'organisation de l'Institut.	2
L'administration de l'Institut (Le Couratoire).	4.
Les sections de l'Institut	6.
Le gouvernement scientifique	7.
Membres de l'Institut.	8.
II. partie: Travaux des membres de l'Institut et de ses collaborateurs.	10.
III. partie: Travaux des sections et des institutions de l'Institut.	16.
<u>I. Section Sociologique.</u>	16.
a) a) Séminaire sociologique — M. Chapoval.	17.
b) b) Séminaire pédagogique — prof. S. Roussova.	22.
c) c) Cabinet de sociologie militaire — gener. V. Petroff.	23.
d) d) Cabinet d'études sur le village — N. Grigorieff.	24.
e) e) Cabinet d'études sur les villes — M. Chapoval.	24.
f) f) Cabinet d'études des travaux de Dragomenoff.	25.
<u>II. Section. Etudes des Peuples.</u>	26.
a) a) Seminaire de methodologie scientifique — prof. L. Biletzky.	27.
b) b) Cabinet d'études sur la Russie—Blanche—Belorussi doct. T. Grib	28.
c) c) Cabinet d'études sur Schevtchenko.	28.
d) d) Cabinet d'études slaves — G. Omeltchenko.	28.
e) e) Cabinet d'études de la Kubani.	29.
<u>III. Section Economique et Technique.</u>	30.
Seminaire d'économie rurale nationale — prof. S. Goldelman.	31.
<u>IV. Section du droit.</u>	32.
Cabinet d'études du Droit chez le peuple Ukrainien prof. S. Cheloukhine	32.
5 V. Musée-Archive Ukrainien National.	33.
6 VI. Université des Ouvriers Ukrainiens.	35.
7 VII. Bibliothèque de l'Institut Sociologique Ukrainien.	40.
8 VIII. Plauches cartographiques et Diagrames.	41.
9 IX. Editions et Publications de l'Institut.	42.
10 X. Expéditions et excursions.	43.
IV. Partie 11 XI. Têtes et Jubilés	46.
12 XII. Nos pertes.	47.
<u>Fin.</u>	48.
Suppléments.	
Partie V. 1 Statut du Couratoire.	
2 " de l'Institut sociologique.	
3 " Du Musée Archive.	
4 " De l'Université Ouvrière.	
5 Règles d'acceptation et de promotion du personnel de l'Institut.	
6 Règlement pour les qualifications scientifiques de l'Institut sociologique.	
7 Liste des thèmes pour les Colloquiums du Séminaire sociologique.	
8 Programme d'études de la ville et du village.	

З М І С Т.

Стор.

Віт Дирекції	1.
<u>Частина I. Організаційні справи:</u>	2.
Кураторія Інституту	4.
Відділи Інституту	6.
Наукова Колегія Інституту	7.
Члени Інституту	8.
<u>Частина II. Праця членів і наукових співробіт. Інституту..</u>	10.
<u>Частина III. Праця відділів і установ Інституту</u>	16.
1. <u>Відділ Соціології і Політики:</u>	16.
а/ Соціологічний Семінар М.Ю. Шаповала	17.
б/ Педагогічний Семінар проф. С. Русової	22.
в/ Кабінет Військової Соціології ген. В. Петрова	23.
г/ Кабінет вивчення села Н. Григоріва	24.
д/ Кабінет вивчення міста М. Шаповала	24.
е/ Кабінет вивчення Драгоманова	25.
2. <u>Відділ Народознавства:</u>	26.
а/ Семінар наук. методології проф. Л. Білецького	27.
б/ Кабінет вивчення Білорусі Д-ра Т. Гриба	28.
в/ Кабінет Шевченкознавства	28.
г/ Кабінет Славянознавства Г. Омельченка	28.
д/ Кабінет вивчення Кубані	29.
3. <u>Відділ Економіки і Техніки</u>	30.
Народно-господарський семінар проф. С. Гольдельмана...	31.

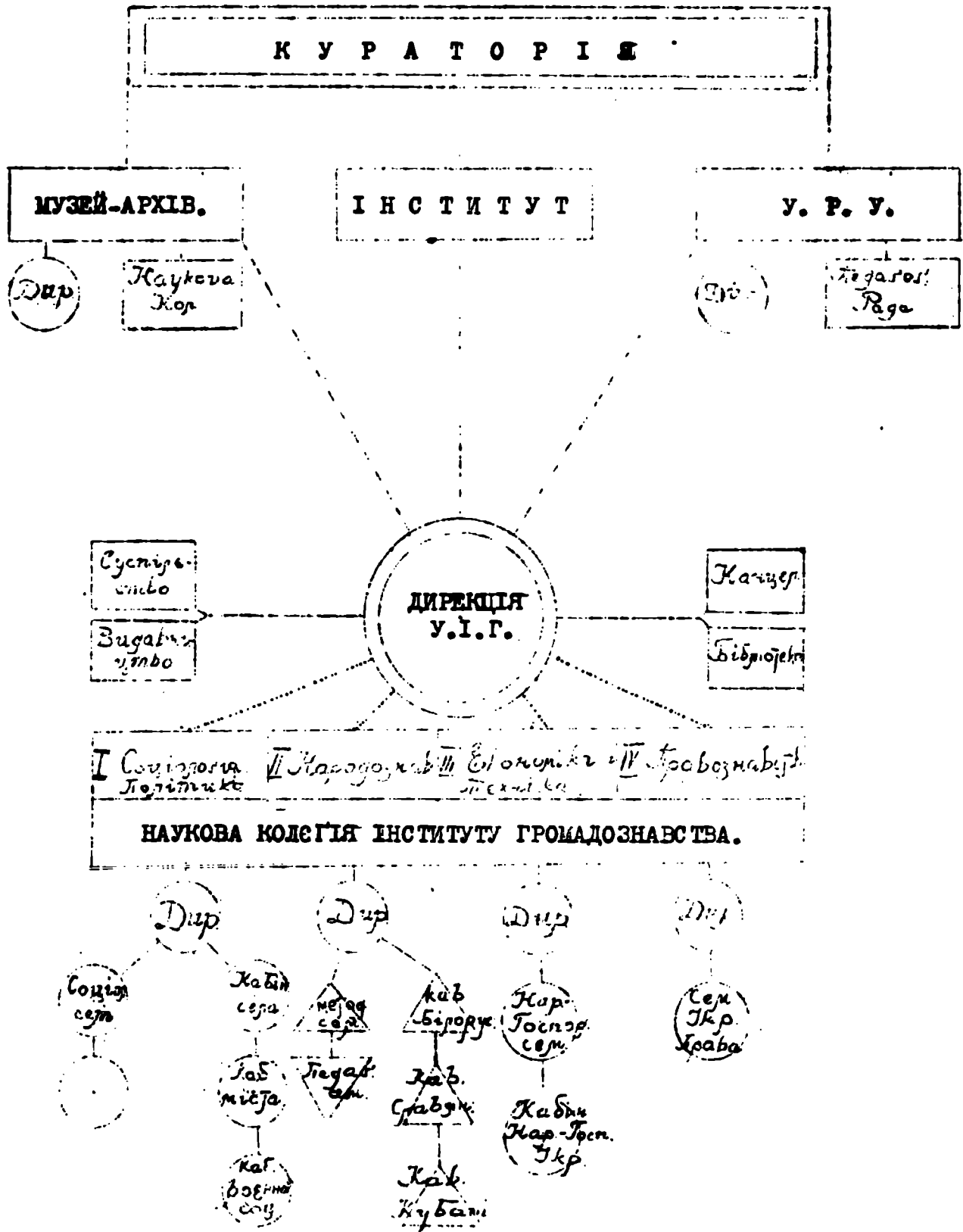
	Стор.
4. <u>Відділ Правознавства:</u>	32.
Кабінет вивчення укр.права проф.С.Шелухина.....	32.
5. <u>Український Націон.Музей-Архів</u>	33.
6. <u>Український Робітничий Університет</u>	35.
7. <u>Бібліотека Укр.Інс-ту Громадознавства</u> ...	40.
8. <u>Картотека</u>	41.
9. <u>Видавництво У.І.Г.</u>	42.
10. <u>Командировки</u>	43.
<u>Частина IV.</u> 11. <u>Ювілеї</u>	46.
12. <u>Наші вртати</u>	47.
З а к і н ч е н н я	48.

Частина V.

Д о д а т к и

1. Статут Кураторії	I - 4.
2. " Інституту Громадознавства.....	I - 6.
3. " Музей-Архіву	I - 2.
4. " Укр.Робітничого Університету.....	I - 3.
5. Правила добору і підвищення наук.персо- налу.	I - 2.
6. Регудяцін про порядок наукових гваліфі- кацій Укр.Інс-ту Громадознавства	I - 2.
7. Список тем для рольоквіума в Соціологіч- ному Семінарі.....	I -
8. Програми вивчення села і міста.....	I - 31.

СХЕМА ОРГАНІВ І УСТАНОВ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ГРОМАДОЗНАВСТВА В ПРАЗІ.

ВІД ДИРЕКЦІЇ.

І листопаду 1927 року минуло три роки з часу, коли розпочалася організаційна праця для утворення Українського Інституту Громадознавства, як науково-дослідної установи, що мала метою - загалом беручи - скупчити наявні українські соціологічні сили і підготувати їх до виконання величезного культурно-історичного завдання: соціологічного вивчення України.

Неймовірні труднощі стояли на перешкоді цій справі, однак де-що було переможено і Інститут в-осени 1927 р. закінчив свій організаційний період, розпочавши свою працю з тими силами, які на той час зібралися.

Нижче подані відомости дають змогу уявити про поточерішню організацію і праці Інституту, а також намреслюють плани праці на близьку будучину. В додатках поміщено важніші документи що-до організації Інституту і планів досліджу.

Дирекція сподівається, що подані матеріали переконать громадський розум про те, яку важну ділянку культурно-історичної праці займає Інститут і чому Інститут заслуговує ширшої підтримки з боку свідомих кол українського громадянства.

Д и р е к ц і я У.І.Г.

І листопаду 1928 р.

ЧАСТИНА I. СПРАВИ ОРГАНІЗАЦІЙНІ.

Інститут виник з почину М.Ю.Шаповала, який в спеціальній записці умотивував потребу такої установи для планомирного ведення соціологічних студій, як єдино-можливого шляху до організації і науково-узаasadненого ведення української громадсько-будівничої праці. Записка, поширена між відповідними українськими і чеськими чинниками, мала успіх, наслідком чого знайшлися можливості приступити до організації Інституту. У всякому ділі передовсім потрібні люди і кошти, тому першою задачею організатора було заохочення українських людей до наміченої праці і підшукування засобів. Те й друге знайшлося: поданий нижче список членів і наукових співробітників свідчить про організацію дослідницьких сил, що-ж до коштів, то невелику допомогу Інститут одержав від чехословацького уряду завдяки підтримці уповноваженого міністра Д-ра В.Ґрси, який організував широку підтримку українській культурній праці в Ч.С.Р.

Передане від Українського Громадського Комітету, після його ліквідації в-осени 1925 р., помешкання з умеблюванням та значна бібліотека дали змогу Інституту стати на реальний ґрунт і розпочати свою працю фактично з 1-го листопаду 1925 року.

Значна трудність, яка ще й досі не цілком переможена, була в доборі наукових сил та ще з одного джерела - еміґрації. Як відомо, в українському громадянстві науково-культурницька група інтелігенції була до останніх часів дуже не велика, а при тім ще занята розробкою елементарних основ українського руху: вивченням історії і археології України, літератури, етноґрафічними дослідженнями, виробленням основ мови і т.п., майже не забираючи під увагу інших суспільних явищ, і тим менше входячи в область соціології,

економіки, права, політики і т.п., обмежувчись, напр., в області політики питаннями конкретними, а в області виховання - питаннями вузького кола методики навчання в низьких і почасти середніх школах, щоб-то загалом беручи - не виходила за рамки прижиттєвого емпіризму. Це ясно хоч би з того, що взагалі в і д њ н а українська високошкільна учбова і наукова праця розпочалась на еміграції, де повстали українські вищі школи.

Зрозуміло, що при таких умовах мобілізація інтелігентських сил на науково-дослідницьку соціологічну працю, для якої за попередньої культурної доби у нас не було зроблено майже ніякої підготовки - була справою дуже важкою не менш, як і важкою та неминуче-потрібною.

Специфічна підготовка української інтелігенції в старих / до революційних / російських університетах, ще до революції не було н і о д н і е ї катедри соціології, а також і в австро-польських та австро-німецьких університетах, де панувала та ще й досі пакує "соціальна метафізика" замість дослідчої, соціологічної науки, - виявлялась та ще й досі виявляється в "скептичному" відношенні до соціології, чому й стає зрозумілим той дивовижний факт, що наука соціології не поставлена на належну висоту в українських вищих школах в ЧСР, не зважаючи на всі зусилля фундаторів тих шкіл /введення в програму навчання соціології і близьке споріднених з нею дисциплін/. Цей же факт знайшов свій вираз і в тому "критико-скептицизмі" та перешкодах, що виявила де-яка частина української новородженої професури що-до нашого Інституту. В цім грали свою роль не так політичні ріжниці і суперечності, як низький рівень наукової і громадсько-політичної свідомості людей, що в нову культурно-історичну добу українського руху вступили з маленькими і

сумнівними продуктами старого режиму і його наукового скудоумія.

Одначе за ці роки Інститут переміг багато перешкод і об'єднав значне число сил, як з старшої генерації, так і з молодшої, кий власне і припадає краща доля - витворити нові наукові вартости Нової України за доброзичливою підтримкою старших діячів, що більшу частину свого життя вже мають за собою.

В тяжких умовах матеріяльної скрути і певної самотности фундатори Інституту розробляли основи статуту, програми дослідів, клясифікацію книг, розподіл сил та праці і т.п., поступово ідучи до завершення організації Інституту. На цей час ця організація представляється так:

I. КУРАТОРІЯ ІНСТИТУТУ.

Вище керівництво Інститутом і його установами належиться Кураторії /Господарсько-Адміністративний Комітет/, яка перебрала це право згідно з статутом, затвердженим владою ЧСР 27 вересня 1927 року /див. додаток/. Установче зібрання Кураторії відбулось 10-го жовтня 1927 р., коли й було обрано органи Кураторії і Президію в складі М.Ю. Шаповала /голова/, проф. Др. О. Ейхельман /заступник голови/, Н.Я. Григорійв, Др. М.І. Мандрима і П.М. Сулятицький /члени президії/, Ревізійну Комісію в складі - Др. Л. Кобилянський, інж. С. Безручко, інж. Б. Залевський.

Кураторія, згідно з своїм статутом, має метою заложення, ведення і удосконалення організації Українського Інституту Громадознавства, яко наукової інституції з її установами: Робітничим Університетом, Музеєм-Архівом, Бібліотекою і дослідчими кабінетами і забезпечувати їх матеріяльними засобами /п.4 Стат. Кураторії/.

Кураторія в тім же засіданні обрала Дирекцію Інституту в скла-

ді: Директор Інституту - М.Ю.Шаповал, заступник його - проф.Др.О. Ейхельман, директор відділу Народознавства - проф.Л.Білецький, Директор Музею-Архіву - Н.Я.Григорійв, учений Секретарь - Др.М.Мандрика. Головою Наукової Колегії Музею-Архіву обрано проф.С.Шелухина.

За кілька місяців, власне 27 квітня 1928 р. відбулись річні збори Кураторії У.І.Г., які ухваливши діяльність Президії, підтвердили на цілий календарний рік органи Інституту і його установ, обрали свою нову Президію в складі: голова М.Ю.Шаповал, заступник його проф.С.Шелухин, члени: Н.Я.Григорійв і С.М.Довгаль, секретарем Др. М.Мандрика, а Ревізійну Комісію в складі: проф.С.Русова, Др.Л.Кобилянський, інж.С.Безручко.

В цей же засіданні стверджено статут Інституту в новій редакції /див. додаток/, а також ухваляемо доручити проф.С.Шелухину організувати відділ Правознавства в Інституті.

30 жовтня 1928 року відбулось засідання Кураторії, на якому було стверджено: Статут Музею-Архіву, Тимчасовий Статут Робітничого Університету, Регулямін про порядок наукової кваліфікації /регулямін був вироблений спеціальною Комісією в складі проф.Л.Білецького, проф.С.Гольдельмана і Д-ра М.Мандрики, і прийнятий 30 червня 1928 р. Науковою Колегією Інституту/.

Затверджено Дирекцію Робітничого Університету в складі - директор М.Ю.Шаповал, члени Н.Я.Григорійв, Др.Л.Кобилянський, Др. М.Мандрика, інж.Б.Залевський, заступники членів Дирекції - проф.С.Іваненко і С.М.Довгаль. Окрім того затверджено: Соціологічний Семинар М.Ю.Шаповала, Кабінет всеякої соціології ген.В.Петрова, кабінет вивчення села Н.Я.Григорійва і вивчення міста М.Ю.Шаповала, семінар науково-методологічний проф.Л.Білецького, педагогічний - проф. С.Русової, кабінет вивчення Білорусі /керівник Др.Т.Гриб/, кабінет

Славянознавства /керувник Г.В.Омельченко/, кабінет вивчення Кубані. На чорзі стоїть організація Кабінету Шевченкознавства і Кабінет вивчення творчости Драгоманова.

Затверджено семінар Укр. Народного Господарства проф. С. Гольдельмана, а також дозволено Др. Мандриці і інж. Залевському організувати відділ Інституту в Вінніпегу /Канада/.

Склад Кураторії на 1 листопаду 1928 р. /за вибуттям проф. О. О. Ейхельмана і П. М. Сулятицького / слідуєчий: інж. С. Безручко, проф. Л. Білецький, Н. Я. Григорійв, С. М. Добряль, інж. Б. Залевський, проф. С. Іваненко, Др. Л. Кобилянський, Др. М. Мандрика, проф. С. Русова, М. Ю. Шаповал і проф. С. Шелухин.

2. ВІДДІЛИ ІНСТИТУТУ:

А. Відділ Соціології і Політики, відкритий 14 липня 1925 р., з початку і до нині перебуває під керуванням М. Ю. Шаповала, поповнився в 1927 р. Кабінетом воєнної соціології /ген. В. Петрова/, і кабінетами для вивчення села і міста. Соціологічний Семінар М. Ю. Шаповала функціонував в р. 1925-26 і 1927-29 р.

Б. Відділ Народознавства вчений раніш Н. Я. Григорійвим, з 27 квітня 1927 р. перейшов під керування проф. Л. Білецького. При Відділі існують: Науково-Методологічний семінар проф. Л. Білецького і Кабінети: вивчення Білорусі, Славянознавства, Шевченкознавства та вивчення Кубані.

В. Відділ Економіки і Техніки за смертю його директора проф. В. Д. Коваля /умер 21 березня 1927 р. / доручений був проф. С. Гольдельманові 7 грудня 1927 року. Проф. С. Гольдельман в першу чергу приступив до створення Народ.-Господарського Семінара.

Г. Відділ Правознавства під керуванням проф. С. Шелухина /зна-

ходиться в стадії організації/.

Д. Музей-Архів під керівництвом Н.Я.Григорієва був реорганізований в автономну установу з трьома відділами: Музейним, Архівним, Пресовим і з 1927 р. розпочав планомірну працю.

Е. Робітничий Університет - кореспонденційна вища вільна школа з відділами: Українознавство, Громадознавство, Політичні проблеми, заложений з 1 липня 1927 р., розпочав свою систематичну працю з листопаду 1927 під проводом М.В.Шаповала і Д-ра М.Мандрики.

Інші установи Інституту - Бібліотека, ред.наукового органу "Суспільство", Видавництво, канцелярія і ин.стоять під керівництвом Директора Інституту і жадних організаційних змін не переживи.

За виїздом 21 липня 1928 р.ученого секретаря Д-ра М.Мандрики до Канади, його обовязки виконував тимчасово С.М.Довгаль, а з 1-го жовтня 1928 р. виконує Др.Л.Кобилянський.

3. НАУКОВА КОЛЕГІЯ ІНСТИТУТУ.

Наукова Колегія Інституту /п.14 статуту Інституту/ уконституувалася на своєму засіданні 16 листопаду 1927 р.так: президентом було обрано проф.Д-ра О.О.Ейхельмана, віце-президентами: проф.Л. Білецького і проф.Д-ра Яна Славіка.

На цьому ж засіданні було обрано Ольгу Кобилянську почесним членом Інституту з нагоди 40-ліття її літературної діяльності.

В своєму засіданні 30 червня 1928 р. Наукова Колегія Інституту ухвалила вироблений комісією /проф.Л.Білецький, проф.С.Гольдсвейман, Др.М.Мандрика/ проект "Регуляміну Укр.Інст.Гром. про порядок наукової кваліфікації" /див.додаток/, а також ухвалила звіти про наукову працю Інституту за 1927-28 акад.рік, а з окрема працю семінарів:соціологічного, науково-методологічного і кабінету вивчення Білорусі.

4. СКЛАД ЧЛЕНІВ І НАУКОВИХ СПІВРОБІТНИКІВ
ІНСТИТУТУ НА І ІСТОРИАДУ 1928 р.

Діючі члени:

Відділи:

1. Проф. Л. Т. Білецький	Народознавства
2. " С. Бородаєвський	Економ. і Політ.
3. Др. А. І. Гончаренко	Соц. і Політ.
4. Проф. С. І. Гольдельман	Екон. і Тор.
5. Др. Т. Т. Гриб	Народознавства
6. Н. Я. Григорійв	Соц. і Політ.
7. Проф. Др. О. О. Вейхельман	Соц. і Політ.
8. А. П. Животко	" "
9. Проф. Є. Іваненко	" "
10. Др. Л. Р. Кобилянський	" "
11. Др. С. М. Літов	" "
12. Доц. Др. М. І. Мандрика	" "
13. Г. В. Омельченко	Народознавства
14. Ген. В. М. Петрів	Соц. і Політ.
15. Проф. С. Ф. Русова	" "
16. П. М. Сулітицький	Правознавства
17. Проф. Др. Я. Славін	Народознавства
18. М. Ю. Шаповал	Соц. і Політ.
19. Проф. С. П. Шелухин	Правознавства
20. " Ф. С. Якименко	Народознавства
21. " Др. Я. Ярена	Соц. і Політ.
22. П. О. Борацький	Народознавства
23. Проф. Ф. Живець	" "

Члени-Кореспонденти.

1. Проф. Др. Ін. Арн. Блага - Брюно	Соц. і Політ.
2. " " Едвін Буль - Осло	" "
3. " " О. А. Грановський - Мадісон	" "
4. В. В. Дорошенко - Львів	Народознавства
5. І. В. Івасюк - Подєбради	Екон. і Тех.
6. Др. Ф. Колеса - Львів	Народознавства
7. Др. М. Кордуба - "	" "
8. В. Ластовський - Вільно	" "
9. Др. А. Д. Марголін - Нью-Йорк	Правознавства
10. І. І. Мірний - Прага	Екон. і Тех.
11. Інж. Я. Мечас - "	Соц. і Політ.
12. Др. І. Раховський - Львів	Народознавства
13. М. М. Січинський - Рочестер	Соц. і Політ.
14. Проф. П. Сорокін - Мінеаполіс	" "
15. Проф. Др. Е. Халупний - Табор	" "
16. Др. Вікентій Харват - Прага	Народознавства
17. М. Г. Цеглинський - Нью-Йорк	Соц. і Політ.
18. Ген. М. Ю. Шаповал - Париж	" "
19. Др. І. З. Штейнберг - Берлін	" "

Наукові співробітники:

1. Інж. Л. Безручко - Прага	Екон. і Тех.
2. С. Бусел - Прага	Народознавства

3. Ів. Гончаренко	- Нансі	Соц. і Політ.
4. С.М. Довгаль	- Прага	Екон. і Тех.
5. Інж. В. Залевоький	- Едмонтон	" "
6. М. Ільяшевич	- Прага	Народознавства
7. Д.С. Куліковський	- "	Срц. і Політ.
8. Інж. О. Кошель	- "	" "
9. Др. М. Ліщинський	- "	Правознавства
10. М.Ю. Обіцний	- "	Народознавства
11. Ігн. Сланевський	- "	"
12. М. Чарнецький	- "	"
13. В. Шишков	- "	"

Представників науки з інших народів влічно згадується на цим місці за їх цінну співпрацю в "Суспільстві".

1. Др. Арношт Ін. Блага, проф. університету в Брні, що подав цінну студію про чеську соціологію.

2. Др. Ен. С. Боґардус, проф. Півч. Каліфорнійського універ. і редактор "Applied Sociology", що подав нарис про зміни соціальної чистанці в людських відносинах.

3. Др. Леопольд фон-Візе, проф. універ. в Кельні, директор Соціологічного Інституту, що подав начерк про вибулування науки про суспільство.

4. Др. І. Донський, що подав студію про етичний марксизм і огляд праці Мак-Даугола.

5. Др. Чарльз А. Еллууд, проф. універ. в Місурі, що подав працю про групу й суспільство.

6. Др. Роберто Мікельс, проф. універ. в Базелі, що подав працю про італійську соціологію.

7. Др. Альсворт Е. Росс, проф. універ. Вісконсина, що подав працю про індустріальний дуалізм.

8. Др. П. А. Сорюкин, проф. універ. Мінесоти, що подав праці про російську соціологію, нову американську соціолог. літературу і ин.

9. Др. Еманіл Халупний, проф. універ. в Брні, що подав цінний виклад своєї системи соціології.

10. Др. Ф. Стварт Чепін, проф. в університеті Мінесоти, що подав працю про застій родинного побуту в родинній культурі.

11. Др. Іо. З. Штейнберг, що подав студію про місце анархізму в лівому народництві і инш.

ЧАСТИНА II.

ПЕРСОНАЛЬНА ДОСЛІДНА ПРАЦЯ ЧЛЕНІВ І НАУКОВИХ
СПІВРОБІТНИКІВ ІНСТИТУТУ.

Проф. Л. Білецький:

1. Соціологічні проблеми в розроблені літературно-наукової критики.
2. Історія розвитку соціологічної теорії в літературно-науковій критиці /в зв'язку з західно-європ. і славянськими течіями.
3. Історія балади про покритку в народній словесності і літературі славянських народів.
4. Творчість Ольги Кобилянської.
5. Наукова творчість Л.Українки.
6. Студії над луками.

Проф. С. Боролаєвський:

1. Історія Кооперації.
2. Теорії і практики кооперативного кредиту.
3. Кооперативний збут.
4. Кооперативне право.
5. Принципи кооперативного законодавства.
6. Експорт та торгівля ЧСР. за часи незалежності.
7. Кооперативне Законодавство Галицької України. Та інші.

Інж. Л. Безручно: - Соціографія України.

Н.Я. Григорієв:

1. Теорія держави.

В ній автор, переглянувши головні теорії держави і в'яснивши їх однобічність, неправильність, неповноту і ин. жиби, висуває свою соціологічну теорію, за якою держава є своєрідною соціальною організацією, що здійснює методами примусу вище право володіння територією /домініум/ і організує певний порядок відносин в населенні на даній території.

2. Поведінка і світогляд.

На основі вивчення сучасних течій в психології /behaviorism, рефлексологія і ин. об'єктивістичні напрями/ автор конструє вчення про поведінку індивіда, включаючи в поняття поведінки і мовні рефлексии та в'ясняючи прирочу думання.

3. Історія українського народу.

Автор конструє історію України, як історію взаїмовідносин соціальних груп в їх взаїмочинности,

особливо висвітлюючи економічні, культурні і політичні процеси в кожній окремій історичній добі.

4. Українська національно-державна традиція, яка виводиться автором з старославянського побуту і через Запорозьку козацьку державу доходить до наших днів.
5. Історія державних теорій.

Проф. С.Гольдсельман:

1. Германське збіжжя на російських ринках. Київ, 1913р.
2. С.-госп.машинобудівництво та митна політика.
3. Економія промисловости. Полєбради 1924 р.
4. Міжнародня господарська політика. Полєбради 1924 р.
5. Акційне підприємство в сучасному господарстві. ч.І.
6. Господарство та госп.політика на Радянській Україні /готується/.
7. Промисловість України. Прага 1928 р. Та інші.

Др. Т.Гриб:

1. Соціологічна Теорія Нації.

Автор в ній подає аналіз фізично-географічних і соціально-історичних чинників, що впливають на виникнення соціальних агрегатів /населення окремих територій/ і перетворюють їх в більш складні соціальні одиниці - етнічні індивідуальности; - аналіз чинників, що впливають на виникнення національної свідомости, як один з найбільш цікавих прикладів витворення колективної свідомости; перетворення народу, як етнічного згуртування в націю, як свідому себе організацію. Національність і держава. Національність, як суб'єкт і держава, як форма організації. Соціологічне розуміння людства. Національність та інтернаціональність.

2. Білоруська справа.

В цій праці автор подає детальний огляд соціальної й національної структури Білорусі перед революцією і після неї. Політичне, культурне й господарське становище Білорусі в обставинах різних режимів. Основні засади соціального й національного визволення.

3. Сучасна наука, її методи і класифікація.
4. Основні проблеми психології: I. Психологія думання.

С.М.Довгаль:

1. Муніципальне господарство на Україні.
2. Соціалізм в сучасній теорії.

Проф. Др. О. О. Ейхельман: 1. Реформа місцевого самоврядування на підставі демократично-республіканської державності.

2. Предмет, завдання і засоби науки адміністративного права в сучасній конститутційній культурно-соціальній державності.

3. Про історичне і сучасне значіння природного права.

4. Суть і джерела міжнародного права і його форми.

На черзі друку маютья такі виклади: "Система міжнародного права?" "Позитивна теорія адміністративного права?"

Проф. Є. Іваненко: - Математика у вивченні соціальних явищ.

А. П. Животко: 1. Генетична соціологія.

2. Селянська справа.

Инж. Б. Залевський: - Соціальні явища у тварин.

Инж. О. Кошель: - Соціологія села.

Др. Л. Кобиланський: - Суїєстія і гіпноз і житті індивіда і суспільства.

Проф. В. Д. Коваль:

1. Соціально-економічна природа сільсько-господарської кооперації.

2. Аграрна справа на Україні.

Др. М. Ліщинський: - Соціологія в Америці.

Др. М. І. Мандріка:

1. Теорія суспільних антагонізмів.

2. Соціологія в Америці.

3. Право національних меншостей.

4. Міжнародні відносини з соціологічного погляду.

Ген. штабу ген. В. М. Петрів:

1. До проблеми майбутніх конфліктів. 2 $\frac{1}{2}$ арк. друку.

Автор на підставі студій над повязанністю світового господарства та над залежності сучасної війни від індустріальних чинників і природних дібр доводить, що небезпечна війни

для сучасної Європи полягає в суперництві капіталів Англійського, Американського та Японського за Азійський ринок збуту.

Обраховувачи сили та засоби сторін і роль СРСР, вияснює питому вагу українського народу в цих конфліктах, що наближаються.

Сучасне розвинення подій на Далекому Сході почасти вже підтвердила висловлені автором думки.

2. Склад армії за вивченням втрат Світової війни. 1½ ар.

Автор, студіюючи втрати Світової війни по всіх арміях, що в ній змагалися, доводить, що ніяка мілітарна система правильної армії не в силі забезпечити поповненням військ на фронті лише вивченням резервістами, тому в армію майже на перших кроках війни масами підуть слабо вирчені громадяне і армія стане не більш, як озброєне суспільство, а тому на неї будуть впливати суспільні здвиги більш міцно, ніж колись.

3. Усуспільнення військових знань. 1½ арк. друк.

На підставі своїх попередніх студій над сучасним складом війська і його змінами при мобілізації, вивчаючи роль збройної сили в суспільному житті, автор приходить до висновків про необхідність розглядати армію лише, як частину суспільства, а звідциль про нецільність виключення військових галузей науки з циклу загально-людських знань та настопе на проведенні військового навчання при загально-наукових установах, додаючи до цього певну програму.

4. Старшинський склад демократичних армій. 1½ арк. друк.

На підставі попередніх студій, автором дається програм проходження служби в армії та конструювання системи нагоро� так, щоб старшинство в армії не могло перетворитись в касту, відірватися від суспільства та стати не провідниками нації в її боротьбі, а знаряддя проти демократичної політики.

5. Залежність вислідків війни від сусп. здвигів. 2½ арк.

Студіюючи кінець Світової війни ретроспективним поглядом у революційні війни минувшини, вияснює автор питому вагу міждержавних чи громадянських міжкласових фронтів боротьби і, оцінюючи форму сучасних мілітарних систем, приходить до висновків про їх несоконалість і небезпеку для них суспільних здвигів.

6. Теорія оборони нації. 10 арк. 35 діаграм. табл.

Генералізуюча праця про соціальні підстави виникнення збройних конфліктів; соціологічний аналіз значіння в них суспільних, господарських та географічних чинників; соціологічний аналіз збройної сили, як складного агрегату з виявленням способів і методів консолідації волі та утворення авторитету.

Наукова критика всього зі спробою дати схему соціально-досконалої збройної сили взагалі та для України в її сучасній соціальній структурі зокрема.

7. Війна 1648-49 р.р. на Україні з польсько-шляхетським устроєм. 3 арк. 8 схем.

Історико-соціологічний дослід боевих операцій у звязку з суспільними здвигами, який дає нові погляди на перебіг і головне підставу того чи иншого напрямку історичних подій.

8. Російсько-Українська війна 1709-11 р. 17 арк. 3 схем.
Оцінюється роль політики в цій війні та суспільні диференції України в визначенні ролі і впливів Запоріжжя та різних суспільних верств на перебіг подій.

9. Військова географія України. 8 арк. 38 схем.

О п р а ц ь о в у є т ь с я.

10. Рецензії на військово-політичні, військово-історичні, адміністративні та соціологічні праці.

Рецензовано 15 різних праць по-над 4.000 арк. друку загалом.

Г. В. Омельченко:

1. "Хрещення св. Володимира" Гавлічка-Боровського.
2. Українське питання в творах Івана Коцбека.
3. Лев Толстой в представленні марксистів.

Проф. С. Ф. Русова:

1. Соціальна педагогіка.
2. Школа на Україні.
3. Національна школа у різних народів.
4. Теорія суспільства у Елвуда.
5. Родина у Гравса.

Проф. Др. Е. Халупний: - Система соціології в зарисі.

М. Ю. Шаповал:

1. Загальна соціологія:
 - т. I. Соціальна аналітика.
 - т. II. Теорія суспільного процесу,
/чинники, форми і витвори соц. процесу/
 - т. III. Україна з соціологічного погляду.

2. Нарис соціально-психологічної типології.

Автор установлює засади класифікації соц-психологічних типів, дає характеристику селянина, робітника, ремісника, кушця, промисловця, ученого, а також типологій української інтелігенції.

3. Засади соціотехніки - нарис практичної соціології, в якому розглядається приложення соціології в області політики, педагогіки і инш.

4. Українська соціологія - нарис про початки укра-

інської соціологічної науки і про працю Інституту Громадо-
знавства.

5. Студії української еліти /Шевченко, Кобилянська,
Січинська і ин., як соціально-псих. індивідуальности/.
6. Велика Революція /студії над явищами східно-євро-
пейської революції/.
7. Жидівська проблема на Україні.
8. Українська визвольна програма, збудована на об-
'єктивно-науковому ґрунті.
9. Соціологічний метод в літературній критиці.
10. Програма вивчення села і міста.

Проф. С. П. Шелухин:

1. Право, релігія й етика, як соціальні чинники.
 2. Поняття "Віра", "пролати" й "купити" в "Правді
Роській".
 3. Шляхи до соборности нації.
 4. Ціль санкцій в кривому праві.
 5. Кельтське походження Київської Руси.
 6. Могорич в звичаєвому праві і його походження.
-

ЧАСТИНА ІІІ.

ПРАЦЯ ВІДДІЛІВ І ОКРЕМИХ УСТАНОВ.

ВІДДІЛ СОЦІОЛОГІЇ І ПОЛІТИКИ.

Відділ був відкритий 14 липня 1935 р. Директор Відділу М.Ю. Шаповал.

А. Склад Відділу:

Дійсні члени: Н.Я. Григорійв, О.О. Ейхельман, А.П. Еквотко, С.О. Іваненко, Л.Р. Кобиланський, М.І. Мандри-на, В.М. Петрів, М.Ю. Шаповал.

Члени-кореспонденти: проф. Др. Ін. Арн. Влата, проф. Е. Буль, проф. Др. Грановський, інж. Я. Нецаф, М. Січинський, проф. П. Соронін, проф. Др. Е. Халупний, Др. В. Харват, М. Цеглинський, Др. І. З. Штейнберг, ген. М. Шаповал.

Наукові співробітники: І. Гончаренко, Д. Куліковський, інж. О. Кошель.

Б. Поділ Відділу на секції /катедри/:

- Катедра I. Методологія суспільних наук.
" II. Теоретична соціологія - I. Соціальна аналі- тика.
2. Суспільний процес.
" III. Теоретична соціологія -
I. Соціальна генетика.
2. Соціотехніка /практич- на соціологія/.
" IV. Історія соціологічних доктрин.
" V. Соціальна патологія.
" VI. Соціологія України.
" VII. Соціологія Чехословаччини .
" VIII. Спеціальна Соціологія /держава, нація і
інш. важні згуртування/.
" IX. Проблеми сучасності:
1. Проблеми популяції.
2. Світовий рух населення.
3. Конкретна організація виховання у різн- них народів.
4. Організація громадської думки.
5. Організація оборони.

6. Міжнародна політика.
7. Інтернаціональні організації.
8. Колонії.
9. Відродження поневолених націй.
10. Соціологія революцій і війн.

В. Установи Відділу:

І. СОЦІОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР М.Ю. ШАПОВАЛА.

Соціологічний семінар, як і раніш, працював в 1927-28 акад. році над розробкою системи теоретичної соціології, окрім того ставлячи собі близькі завдання:

- а/ вивчення /дослід/ конкретних суспільних явищ в натурі;
- б/ вивчення окремих питань на основі літературних джерел;
- в/ складання бібліографічних показників на певні теми чи окремі галузі соціології;
- г/ збирання матеріалів з біжучого життя і періодичних видаць;
- д/ виготовлення монографій, рефератів і рецензій на окремі видання;
- е/ вироблення укр. соціологічної термінології.

На 1927-28 акад. рік було прийнято таку програму праці семінара:

1. Викладк з теорії науки
2. Рослизна соціологія
3. Соціологія тварин
4. Загальна анатомія і морфологія суспільства, а з окрема -
 - а/ теорія соціального явища
 - б/ теорія соціальної групи
 - в/ теорія держави
 - г/ нація
 - д/ клас
 - е/ партія
 - є/ інші групи і агрегати
 - ж/ теорія населення.
5. Соціально-психологічна типологія, а з окрема:-
 - а/ типи примітивного суспільства
 - б/ селянин
 - в/ робітник
 - г/ ремісник
 - д/ купець /і фінансист/
 - е/ промисловець
 - є/ учений /дослідник, популяризатор, організатор/
 - ж/ типологія української інтелігенції
 - з/ провідник, як соціальний тип.

6. Приложения соціологічного методу при вивченні конкретних суспільних проблем /намічено: Жидівська справа на Україні/.

7. Українське письменство і мистецтво з соціологічного погляду.
8. Вивчення села і міста України.
9. Революція з соціологічного погляду.

10. З історії соціологічних доктрин.

Для ведення Соціологічного Семінара Дирекція ухвалила наступні правила:

П Р А В И Л А С О Ц І О Л О Г І Ч Н О Г О С Е М І Н А Р А .

- 1/ Членами семінара ведеться список з зазначенням їх праць і книг.
- 2/ Кожний член семінара веде дослідну роботу самостійно, здобувачи висновки і поради керівника.
- 3/ Кожний член семінара виступає реферат /писаний/ на одну з ухвалених тем і захищає свої тези.
- 4/ Кожний член семінара приймає активну участь в дискусіях.
- 5/ Кожний член семінара раз на місяць повідомляє на зібранні про хід своєї праці.
- 6/ Кожний член семінара приймає участь, незалежно від обороти своєї основної теми, ще в бібліографічній, термінологічній і т.п. праці.
- 7/ На засіданнях семінара можуть бути присутні сторонні особи з дозволу президії.
- 8/ На два місяці вибирається секретар з членів семінара.
- 9/ Керівник семінара призначає керівників для занять по окремих предметах.
10. Ухвалені праці можуть бути надруковані у виданнях Інституту чи в окремому збірнику Семінара.
11. Перерва в заняттях семінара з I-го липня до I-го жовтня.
12. З членів семінара на основі успіхів можуть бути заохочувані до наукової праці в Інституті, як асистенти.
13. Окремі праці членів семінара можуть бути гоноризовані Інститутом.
14. Всі праці семінара належать Інституту.
15. Члени семінара мають право користування бібліотекою Інституту на основі посвідок виданих від Дирекції Інституту.

Соціологічний Семінар приступив до своєї праці в листопаді 1927 року.

Число учасників праці семінару 26 осіб. Виконано з видержавою програми Семінара наступне:

1. Виклад інж. Левка РЕЗРУЧНО: Засади суспільної аналітики /розгляд і критика I т. "Системи Соціології" проф. Сорокіна/- виклад 2 години і дискусій 2 год., разом 4 год.
2. Инж. Софія РЕЗРУЧНО: Соціальні групи /розгляд і критика II т. "Системи соціології" проф. Сорокіна/- виклад 2 год. і дискусій 2 год. разом 4 години.
3. М. ШАПОВАЛ: Ширець бігевіоризму /огляд засадничих теорій Ватсона, Павлова і Бехтерева про умовні рефлекси/- виклад 2 год. і дискусій 1 година.

4. М. ШАПОВАЛ: Соціальна структура Підкарпатської Русі за переписами 1910 і 1921 р./вправа до соціальної аналітики/-виклад і дискусія 3 години.

5. М. ШАПОВАЛ: Жидівська проблема на Україні /соціологічний аналіз систем антагонізмів між національними групами на Сході Європи та жидівством і вироблення засобів до погашення тих антагонізмів/- виклад 3 години.

6. Проф.С. ГОЛЬДЕЛЬМАН: Промова на ту ж тему - 2 год.

7. Проф.С. ШЕЛУЖИН: Промова на ту ж тему - 2 год.

8. Дискусія членів семінара на ту ж тему - 7 годин.

9. А. П. ЖИВОТЮ: По шляху до IV Універсалу /соціологічний аналіз ролі УПС-Р в революції/ виклад 2 год. і дискусія 2 год., разом 4 години.

10. Др. М. МАНДРИКА: Основи соціології Д-ра Паянта - виклад 1½ год. і дискусія 1½ год., разом 3 години.

11. Др. М. ЛЩИНСЬКИЙ: Соціологія в Америці /розгляд книжки проф. Вальтера під тів-ж назвою/- виклад 2 год. і диск. I г. разом 3 год.

12. М. ШАПОВАЛ: Вступ до вивчення соціально-психологічної типології - виклад 3 години.

13. М. ШАПОВАЛ: Селянин, як суспільний тип - виклад 2 год.

14. М. ШАПОВАЛ: Робітник і Ремісник, як суспільні типи - виклад 3 години.

15. М. ШАПОВАЛ: Купець, Промисловець і Учений, як суспільні типи - виклад 3 години.

16. М. ШАПОВАЛ: Типологія української інтелігенції - виклад 2 год. і дискусія 3 год., разом 5 годин.

17. М. ШАПОВАЛ: Психологія нації /критика теорії анал. Овсяніко-Куліковського/- виклад I год. і диск. I год., разом 2 години.

18. М. ШАПОВАЛ: Укр. середношкільна молодь в Галичині /з приводу книжки Д-ра В. Калиновича під тів-ж назвою. Вправа до сусп. типології/- виклад 2 год., дискусія I год., разом 3 години.

19. М. МОЙСОК: Реферат і критика книжки Д-ра Орґіні-Розенберґа "Думки про економічну політику і суспільну технологію". - виклад 4 год. і дискусія 5 год., разом 9 годин.

20. П. КОВАЛЕНКО: Рослинна соціологія проф. Доміна - виклад 4 год. і дискусія 3 год., разом 7 годин.

21. Др. М. МАНДРИКА: Поведінка людей в світлі бігевійоризму і рефлексології - виклад 3 год. і дискусія 2 год.

22. Інж. В. ЗАЛСВСЬКИЙ: Суспільні свупчення у тварин /з приводу книги проф. Альвердеса " Tierzoologie " /-випада 4 год. і дискусій 2 год., разом 6 годин.

23. М. ШАПОВАЛ: Програма вивчення села і міста - виклад 4 год. і дискусій 1 год., разом 5 год.

Заняття в семінарі скінчилиось 26 червня 1928 р., таким чином було зроблено протягом шкільного року 31 засідання, на яких зроблено 23 виклади протягом 58½ години і дискутовано 35½ год., разом 94 години.

По-за семінаром М. ШАПОВАЛ зробив такі виклади:

- 24. Соціальна роль мистецтва і Ольга Кобилянська, як творець /1½ години/.
- 25. Т. Шевченко, як суспільне явище - 2 год.
- 26. М. Січинський, як суспільний тип - 2 год.

З бібліографічних праць виконано лише одне завдання:

М. ШАПОВАЛ склав бібліографічний показчик для вивчення села і міста в мовах: українській, російській, чеській, польській, італійській, французькій, німецькій і англійській.

Вироблену М. Шаповалом програму вивчення села і міста, почасти-ся в окремих додатках. /Див. додаток/.

Таким чином, намічену програму занять Соціологічного Семінара на 1927-28 рік виконано майже весь, за винятком п. I /теорія науки/ та п. 9 і 10.

З 3/VII по 15/VII відбулись колекції членів семінару в спеціальній комісії. Для колекцій було вироблено програму з 40 питань /див. додаток/. Колекції успішно відбули 18 членів семінару, а останні 8 з різних причин були відставлені до обіжних колекцій. Як показали колекції, учасники активної праці семінару добре засвоїли основи суспільної морфології і соц-психол. типології, а також виявили певний досвід в орудуванні соціологічним методом

при оцінці конкретних суспільних явищ.

На 1928-29 шкільний рік М.Ю. Шаповал оповістив єдиному програму праці в Семінарі:

I. ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ:

1. Чинники соціального процесу.
2. Форми соціального процесу.
3. Витвори соціального процесу.

II. ЗАСАДИ СОЦІОТЕХНІКИ:

1. Заможення організацій.
2. Ведення організацій.
3. Контроль організацій.
4. Політична критика.

III. ПРИЛОЖЕННЯ СОЦІОЛОГІЇ /практична соціологія/

- в царині:
1. Популяціоністики.
 2. Педагогіки.
 3. Політики.
 4. Економіки.
 5. Охорони здоров'я.
 6. Соціального контролю.
 7. Охорони порядку.
 8. Наукової критики.

IV. СОЦІОЛОГІЯ КОНКРЕТНА /УКРАЇНА/:

1. Соціальна структура України.
2. Соціальний процес України.
3. Витвори соціального процесу України.
4. Соціальна політика України.

V. ГЕНЕТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ.

1. Походження соціальних форм.
2. Періодизація в соціальній генетиці.
3. Родина, класи, держава, нація.

VI. ІСТОРІЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОКТРИН.

1. Попередники в соціології.
2. Сучасні соціологи.

ОКРЕМІ КУРСИ:

1. М. Шаповал: Теорія науки.
2. Н. Григоріїв: Основи рефлексології і бігевіоризму.

В П Р А В И:

1. Вивчення села і міста.
2. Соціологія революції.
3. Еміграція, як соціальне явище.
4. Кубань.
5. Західні українські землі.

6. Організація.
7. Агітація і пропаганда.
8. Газета.
9. Колонізація.
10. Релігія і соціалізм.
11. Теорія соціалізму, як науки й політики.
12. Соціальна роль мистецтва.
13. Соціальна роль церкви і релігії.
14. Політика, як наука.

II. ПЕДАГОГІЧНИЙ СЕМІНАР ПРОФ. С. РУСОВОЇ.

На прикінці анал. року 1927-28 було відкрито Педагогічний Семінар проф. С. Русової, який має своїм головним завданням висвітлювати основи виховання і освіти, розкриваючи природу у свідомості індивіда, його інтелектуальний зріст і емоціональну організацію, а також способи впливів на поведінку людини, особливо роль природного і суспільного оточення як факторів суспільного виформовання людини.

Окрім того Педагогічний Семінар ставить собі завданням досліджування історії школи на Україні і нових течій в педагогіці культурних народів.

Загальний план дослідів прийнято в семінарі такий:

A. I. Школа на Україні B.

1. Школа за князівської доби /монастирська/
2. Школа братська.
3. Київська Академія.
4. Харківський Колегіум.
5. Недільна школа.
6. Школа грамоти.
7. Земська школа.
8. Школи за доби відродження /1906-17 р.р./.
9. Трудова школа /проект україн. міністерства/.
10. Сучасна школа.

II. Дошкільне виховання.

III. Позашкільна освіта.

1. За старих часів.
2. Земська.
3. Просвіти.
4. Сучасна політосвіта.

B. Школа в Галичині.

1. Історія освіти в Галичині.
2. Відродження національної школи.
3. Сучасна укр. школа в Галичині.
4. Школа на Буковині в минувшині і тепер.
5. Україн. освіта на Підкарпатті раніш і тепер.
6. Галицька "Просвіта", її розвиток і сучасний стан.

В. Загальні питання:

1. Прищеплення дитині соціальних звиків, як вимога сучасної педагогіки.
2. Реферування нових педагог. дослідів.
3. Нові течії в психології: біггерморем, рефлексологія та ин.
4. Соціологія, як основа педагогії.
5. Нові вимоги шкільних організацій.
6. Нові вимоги по-за класного навчання.
7. Сучасне дошкільне виховання.
8. Національна школа в різних країнах.

Ця програма праці остільки широка, що вона буде предметом опрацювання в семінарі на блізчі два роки.

В травні 1928 р. в Семінарі було заслухано:

1. Виклад проф. С. Русової "Що треба розуміти під соціальним вихованням?" викликав жваві дискусії, в яких опріч членів семінара прийняли участь проф. Л. Білецький і М. Шаповал.
2. Виклад проф. С. Русової: Що таке національна школа?

На черзі в-осени 1928 р. /з 8-го листопаду/ стоять виклади:

1. Т. Монюк: Освіта на Україні в XV стол.
2. Розгляд книги проф. Д-ра Благі "Соціологія дитинства".
3. Проф. С. Русова: Проблеми соціального виховання в праці професора Гровса.
4. Огляд педагогічних часописів.
І инші.

III. КАБІНЕТ ВОЄННОЇ СОЦІОЛОГІЇ ГЕН. В. ПЕТРОВА - в звітному

році далі працював над вивченням соціальної природи військових агрегатів, над проблемою розбродження і ин. по слідувчій програмі:

А. Ц а р и н а т е р е н о в н а в с т в а.

- 1/ Військове значіння фізичних властивостей теренів і вплив цього фактора на життя та військово-суспільний устрій людських агрегатів.
- 2/ Шляхи та залежність від них військових операцій.
- 3/ Штучні спорудження та їх військово значіння.
- 4/ Військова підготовка теренів.

Б. Ц а р и н а н а р о д о п и с н а.

- 1/ Історична еволюція військового впорядку суспільних груп.
- 2/ Розвій думок про військо та військову справу, та вплив їх на суспільство.
- 3/ Еволюція військового впорядку на Україні.
- 4/ Суспільне значіння війн.

В. Царина економічна.

- 1/ Залежність обороноздатності колективу від його економічного стану.
- 2/ Промислова та економічна підготовка збройної боротьби та промислова мобілізація.

Г. Царина політична.

- 1/ Зв'язок військових чинів з політикою та їх взаємочинність.
- 2/ Політика в межах збройної сили.
- 3/ Політична структура війська.

Д. Царина соціологія.

- 1/ Війна, як суспільне явище.
- 2/ Військо, як суспільний агрегат.
- 3/ Місце війська в суспільстві та його значення в суспільному житті.
- 4/ Окрема суспільно-військова група, її утворення, бажаність чи небажаність.

IV. КАБІНЕТ ВИВЧЕННЯ СЕЛА /кер. Н.Я. Григор'їв/.

Кабінет має мету:

- а/ студіювати літературу, що займається вивченням села /"сільська соціологія"/;
- б/ досліджувати і означати методи що-до вивчення села;
- в/ розробляти дані анкети /див. додат./ про дослідження конкретних українських сел;
- г/ переводити вивчення окремих сел.

Вивчення сільських і їм подібних соціальних ступнів /агрегатів/ мають дати відповідь на такі основні питання: матеріальна організація села, соціальна його структура, економічна організація, культурний стан, психична типологія і політичне життя села.

V. КАБІНЕТ ВИВЧЕННЯ МІСТА /кер. М.Ю. Шаповал/

Завдання цього кабінету аналогічні завданням вищезгаданого кабінету вивчення села, з тим хіба поширенням програми праці, яке вимагається самим об'єктом - містом, як складним соціальним агрегатом. Завдання дослідів над селом і містом ширше означені в пра-

ці М. Шаповала "Місто й Село", виданій Інститутом.

VI. КАБІНЕТ ВИВЧЕННЯ ДРАГОМАНОВА.

Має своїм завданням досліджувати життя, діяльність і творчість Драгоманова та його доби, вислідити соціологічну основу світогляду Драгоманова і сучасних йому ідеологічних течій.

Фактично Відділ зібрав, зредагував і видав I-II, III-IV, V-VI збірники Інституту "Суспільство" разом 3I½ арк. друку і "Хроніку" Укр. Інст. Громадознавства 3/4 арк.

Дальший план праці Відділу: заміщення ще незаятих категор та організація семінарів, кабінетів і т.п. для виконання програми Відділу.

ВІДДІЛ НАРОДОЗНАВСТВА.

Відділ був заложений 1925 року і розробив широкий план своєї праці /дпв. "Суспільство" I-II/, підготовавши сили для його виконання. Директор Відділу Н.Я.Григорійв зів викладач по цій програмі в Празі, Подебрадах, Пшібразі і Брно. З переходом Н.Я.Григорієва на посаду директора Музею-Архіву, Відділ Народознавства перейшов під керівництво нового директора - проф. Л.Т.Білецького.

Завдання Відділу, як його означив проф. Л.Білецький - є пізнання і вивчення українського народу в його історії та культурному житті і творчості. Духове життя українського народу в його історичному розвитку остільки було інтензивне, що спричинилося до найкращих витворів усіх основ його культури та означилося найкращими духовими цінностями серед цілого славянства. Але Відділ Народознавства не обмежується студіями лише творчості українського народу, навпаки: поруч з цими студіями Відділ поставив своїм завданням студіювати культуру і тих славянських та неславянських народів, з якими український народ сусідує та має найрізноманітніші стики і взаємини. Передовсім тут приходять під увагу з славян - чехи і словаки, білоруси, поляки, великоруси, а з інших - румуни, кавказькі народи і інші.

С к л а д В і д д і л у:

Дійсні члени: проф. Л.Білецький, Др. Т.Гриб, Г.В.Омельченко,
проф. С.Рубова, проф. Др. Ян Славик, проф. Ф.
Якименко.

Члени-кореспонденти: В.В.Дорошенко, Др. Ф.Колеса, Др. М.Кордуба,
Др. І.Раковський, В.Ластовський.

Наукові співробітники: М.Ю.Обідний, М.Чарнецький, С.Бугел,
М.Ільяшевич, Іг.Сланевський, В.
Шижков.

П о д і л В і д д і л у н а с е к ц і ї /катедри/:

	Катедра I.	Загальна географія. Гео-політика.
	"	II. Антропология.
Підвідділ I-й	"	III. Етнологія /в етнографію/.
	"	IV. Історія.
	"	V. Релігія.
	"	VI. Література.
	"	VII. Мовознавство.
Підвідділ II-й	"	VIII. Мистецтво.
	"	IX. Наука і винаходи.
	"	X. Окремі завдання:
		1/ вивчення націон. меншостей на Україні;
		2/ " німецької і чеської колонізації на Україні;
		3/ " української колонізації в ин. країнах;
		4/ " укр. політичної еміграції.

У с т а н о в и В і д д і л у:

I. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР ПРОФ. Л. БІЛЕЦЬКОГО.

Семінар розпочав свою працю 22 лютого 1928 р. вклядом

- а/ проф. Л. Білецького: "Роля і місце соціологічного студіюван-
ня літератури в загальній літературно-науковій критиці".
- б/ 5 викладів проф. Білецького: "Соціологічна теорія ідеалістич-
ної літературно-наукової критики".
- в/ Виклад В. М. Петрова: Українсько-російська війна 1709 р.
- г/ Й о г о - ж : Залежність між суспільними зльвигами та
бойовими операціями у війнах 1648-49 р.р.
- д/ Виклад Г. Б. Омельченка: "Хрещення Володимиря" Гавлічка-Воров-
ського.
- е/ " О. Стефановича: 1/ Генеза поет. творчости А. Метлинського.
2/ Творчість Метлинського у відношенні
до укр. народної творчости і рос. ро-
мантичної поезії.
3/ Метлинський і польська українофіль-
ська поезія.
4/ Метлинський і німецький романтизм.

Виклади і дискусії в семінарі відбувались щотижня, так що
всіх засідань семінара до кінця семестру відбулось 12, на яких
бувало від 4 до 14 осіб.

II. КАБІНЕТ ВИВЧЕННЯ БІЛОРУСІ /кер. Др. Т. Гриб/ зас-

нований 27 жовтня 1927 р., зі листопаду 1927 р. виготовив слідуючі праці:

А. Збірник праць під назвою "Записки Білоруського Кабінету при У.І.Г." з таким змістом:

1. Соціологічна теорія нації - Др. Т. Гриб.
2. Суспільна структура Білорусі - Др. Т. Гриб.
3. Ідеологічні течії в білоруському вивольному рухові - Др. Т. Гриб.
4. Взаємовідносини Вел. Кн. Литовського з польською короною на початку XVII в. - М. Чарнецький.
5. Антропогеографія Білорусі - М. Ільяшевич.
6. Білоруський народний елемент в польській літературі - М. Слакевський.
7. Господарське і культурне становище Білоруси - С. Бусел.

Б. Виклади Д-ра Т. Гриба в Кабінеті на тему про наукове вивчення Білорусі.

В. Влаштування бібліотеки білорусознавства - зібрано більше 200 томів, а також заложено архів у документів і період. видань 1919-28 р. під зарядом М. Чарнецького.

III. КАБІНЕТ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА.

Кабінет має за свої завдання:

а/ зібрати всі видання творів поета, всю наукову і популярну літературу про його життя і творчість та, по можливості літературу, присвячену добі Шевченка;

б/ студіювати і розробляти життя і творчість Шевченка;

в/ студіювати та означати методи, якими творчість Шевченка вже досліджувалась, і якими ще треба дослідити.

На керівника кабінету запрохано П. О. Богачького.

IV. КАБІНЕТ СЛАВЯНОЗНАВСТВА /кер. Г. В. Омельченко/.

Має метов студіювати витвори духової культури славянських народів.

Семинар розпочинає свою працю в осінньому семестрі 1928 року.

V. КАБІНЕТ ВИВЧЕННЯ КУБАНИ.

З огляду на територіальну відокремленість і де-яку культурно-побутову своєрідність Кубані досліджувати її має окремий Кабінет, що ступить всі сторони духового і матеріального буття Кубані.

П л а н дальшої праці Відділу: продовження організації кафедр, заміщення їх силами, запрошеними як з-поза сфер Інституту, так і тих, що в попередній праці Інституту підготувались; відкриття нових семінарів і кабінетів, улаштування прилюдних засідань і викладів на актуальні теми, що входять в програму Відділу і т.п.

ВІДДІЛ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНІКИ.

Відділ założено в 1925 р., але через хворобу і смерть його Директора проф. В. Коваля робота фактично припинилася аж до часу призначення нового Директора проф. С. Гольдельмана.

Проф. С. Гольдельман вів особисто студії сучасного стану на Радянській Україні /підготовлено до друку перші три аркуша розвідки про господарство та госп. політику на Рад. Україні, видання котрої на одній європ. мові матеріально є вже забезпечено/.

Склад Відділу:

Дійсні члени: проф. С. Вородаєвський, проф. С. Гольдельман.

Члени-кореспонденти: І. Івасюк, І. Мірний.

Наукові співробітники: Інж. Б. Залевський.

Поділ Відділу на секції /катедри/

- Катедра I. Теорія суспільної економіки.
- " II. Історія сусп. економічних доктрин.
- " III. Економія головних галузів господарства: сільського господарства, промисловости, торгівлі та инш.
- " IV. Економічна політика.
- " V. Аграрна проблема.
- " VI. Кооперація.
- " VII. Економія підприємства.
- " VIII. Народне господарство України.
- " IX. Фінанси України.
- " X. Енергетика і техніка.

Спеціальні проблеми:

- а/госп. відносини між Україною і Чехословаччиною;
- б/господарські відносини країн Сходу Європи;
- в/електрофікація, мотокультура; авіотехніка з господарського погляду;
- г/спроби колективізації господарства /господарка воєнного часу, С. С. С. Р. у суспільно-господарські підприємства Німеччини та ин., комунальні підприємства, мішані-товариські та инш.

План праці Відділу.

Економічний Відділ Соціологічного Інституту, як установи дослідної,

мав би присвятити цілу свою увагу систематичному студіюванню питань соціально-економічної дійсності сучасної України /як в межах С.С.С.Р., Польщі, так інших держав/.

Назібраними в ньому та систематизованими матеріалами могли б користуватись професори українських високих шкіл на еміграції для своїх чергових занять; усі ті кола та установи, в тому числі промислові, торговельні та урядові чинники, що мають той або інший інтерес до цієї країни; нарешті тією своєю працею Економічний Відділ став би джерелом духового зв'язку еміграції з своєю країною, джерелом правдивої інформації про її господарське життя.

У ближньому амадек. році слід було б здійснити наступну схему:

I. Утворити при Укр. Інст. Громадознавства особний **Н а р о д н ь о - г о с п о д. К а б і н е т**, як осередок матеріалу, що підлягає обробці, та як робоче помешкання для того гуртка наукових співробітників, яких **к о н ч е н е о б х і д н о** притягти до постійної праці Відділу.

II. Підставні матеріали, як статистичні збірники та річні звітні та подібний переджереловий матеріал, необхідно мати в Кабінеті свій постійно під рукою.

III. Для постійної праці при Кабінеті необхідно прийняти не менше **д в о х** співробітників - добре підготовлених молодих економістів.

IV. На цих співробітників покласти: 1/ведення **к а р т о т е н и** з карток, на котрі щодня переносяться із часописів, журналів та інших джерел докладні відомості про перебіг господарської чинності та про явища госп.політики на Україні. 2/Систематичне **с т е ж е н н я** за перебігом тих самих явищ в часі, оброблення результатів цього стеження, ілюстрація їх на діаграмах та картограмах й критичне їх освітлення в формі рефератів, які складуть біжучий **А р х і в** народ. господарства України. 3/Що-річно на основі зібраних в такий спосіб матеріалів скласти збірники про народне господарство України.

V. Розпочати працю **Н а р. - г о с п. С е м і н а р а**, до якого притягти ширше коло молоді, та на засіданнях котрого будуть докладатись та обговорюватись результати дослідчої діяльності Кабінету.

VI. Відділ мав би також улаштувати публічні **в и с т а в к и** на теми про сучасне господарське життя на Україні.

Русский

Архив

У с т а н о в и В і д д і л у:

№ 111

№.

I. НАРОДО-ГОСПОДАРСЬКИЙ СЕМІНАР ПРОФ. С. ГОЛДЕЛЬМАНА

/ в стадії підготовки /.

ВІДДІЛ ПРАВОЗНАВСТВА.

Заложений 7 грудня 1927 р. Директор проф. С.Шелухин.

Відділ знаходиться в стадії організації.

Склад Відділу на I/XI-1928 р.:

Дійсні члени: проф. С.Шелухин, А.Д.Марголін.

Наукові співробітники: Др. М.Міхновський.

Поділ Відділу на секції /катедри/:

- Катедра I. Кримінальна антропологія.
- " II. Енциклопедія права.
- " III. Право карне.
- " IV. Право цивільне.
- " V. Судовий процес.
- " VI. Міжнародне право
- " VII. Історія права на Україні.
- " VIII. Звичайне право на Україні.
- " IX. Етика і конвенціональні норми.
- " X. Політичне право на укр. землях.

Заложено 17/II-1927 р. Комісію проф. О.Ейхельмана для вироб-
ки законодавства трудової Республіки.

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ-АРХІВ ПРИ У.І.Г.

Організація і ведення Музею-Архіву регулюється окремим статутом, ствердженим Кураторією 30 жовтня 1928 р. /див. додаток/.

Склад органі в Музею-архіву на I/XI-1928 р.

1. Дирекція: Н.Я. Григорійв - директор, Ген.В.Петрів і проф.Др.Ян Славик - члени дирекції.
2. Наукова Колегія: голова проф.С.Шелухин
члени: проф.Л.Білецький, проф.С.Русова, проф.С.Бородаєвський,
доц.В.Січинський, В.Приходько, Ген.В.Петрів.
3. Співробітники: М.Ю.Обічний - густос
інж.С.Безручко - секретарь
інж.О.Гончар
А.П.Животко - відділ преси.

Музей-Архів був заложений при Українському Громадському Комітеті в р.1923, а після ліквідації УГК перейшов під заряд Інституту. В році 1927 Музей-Архів одержав свою сучасну організацію з поділом на три відділи: музейний, архівний, і пресовий.

Музей-Архів має метю: а/збирати і зберігати предмети і документи укр.визвольного руху та еміграції;
б/класифікувати і описувати їх;
в/науково вичувати окремі питання українського визвольного руху, публікуючи результати своїх дослідів.

В і д і л М у з е й н и й зібрав значне число памяток, які відносяться переважно до доби революції, напр., прапори, уніформи, одяцаки укр.війська, гроші, марки, фотографії, образи, печатки, національні одяцаки, різні вироби, емблеми і т.и. але є де-що і з старих часів України, напр., мапи України і сусідніх держав з XVII-XVIII віків.

В і д і л А р х і в н и й має значне число вібраних документів, загалом розділених по періодах: 1/до 1905 р., 2/1905-1914р.

3/ 1914-1917 р.р., 4/ 1917 - Укр.Центр.Рада, 5/ 1918 - Гетьманщина і ЗУНР, 6/ доба Директорії, 7/ 1920 р.Петляківщина, 8/ Укр.землі після 1920 р., 9/ Українська еміграція, 10/ Мемуари.

В і д д і л П р е с о в и й зібрав до І/к-1928 р.часописів 874 комплектів, журналів 220 ком.,разом 1094, в яких чужомовних є 59 збірок. Депоновано в Музеї-Архіві з правом користування часописів і журналів 164 зб. Всі збірки охоплюють 1890-1928 р.р.

Зібрано витинків з часописів на 538 тем. В бібліотеці Музею-Архіву є більш 1000 книжок. Приступлено до утворення к а р т о т е к и визвольного руху України і бібліографічного п о к а з ч и н а. Музей-Архів видає свій "Вістник" і влагодив до друку збірник матеріалів "Минуле України".

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ.

У.Р.У. є автономною установою при Інституті, яка керується окремим статутом, ствердженим Кураторією Інституту 30 жовтня 1926 року /див. додаток/. Коротка історія організації УРУ така.

Думка про заснування такої школи, що популяризувала-б суспільні науки в широких колах українського народу, вже давно обмірковувалась в колах Інституту, але здійснити її не було можливості за браком грошей. Лише подорож до Сполуч. Штатів Америки М.Ю. Шаповала і його звідля там дала можливість здійснити вироблений проект УРУ. М. Шаповал висунув перед українським робітництвом неминучу потребу освіти та розгорнув перед ним план організації УРУ. Цей проект робітництво прийняло з охушенням. Екзекютива "Оборони України" дуже прихильно поставилась до цього проекту і 18 квітня 1927 р. з ініціативи членів "Оборони України" в Скрантоні відбулися збори громадян, на яких був заложений перший Комітет допомоги УРУ, до складу якого ввійшли: Др. Тацій, Я. Чиж та К. Вишньовський. В скорім часі утворилися комітети: в Чикаго /д.д. Риза, Тягнибін, Мойсук/, в Детройті /д.д. Сипович, Волошин, Хруставка, Пернач/, в Філадельфії /д.д. Пеленський, Чернихівський, Малик та ин./, в Рочестері /д.д. Пригода, Кубарич, Гурняський/, а пізніше і в багатьох інших робітничих осередках Америки та Європи були створювані подібні комітети.

Згадані Комітети зібрали деяку суму грошей, з якими можна було починати працю. Тому після повороту М.Ю. Шаповала до Праги для реалізації цієї справи утворився 1 липня 1927 р. Організаційний Комітет до складу якого ввійшли: М. Шаповал, Н. Григорійв, Др. М. Мавдрика, Др. Л. Юбилянський, С. Довгаль, К. Станіславський, інж.

Б.Залевський, Л.Клименко та М.Косенко. Цей Комітет перевів усю організаційну працю - виробив програм навчання, підібрав кадр лекторів та інструкторів, зробив широкий розголос серед трудового українського народу, закликаючи його до навчання в У.Р.У.

В жовтні місяці 1927 р. були випущені перші лекції, а в листопаді почали їх регулярно розсилати студентам та взагалі нормально провадити навчання. Перші лекції були виготовлені з відділу Українознавства.

Організаційний Комітет виділив з поміж себе Дирекцію в складі М.Ю.Шаповала /голова/, Н.Я.Григоріва /заступника/, М.І.Мандриги /управитель/, Л.Р.Кобилянського. Інструктором призначено інж.С.П.Васьківського, технічним секретарем М.І.Балаша, а старшим рахівником М.А.Косенка.

Дирекція в позначеному складі керувала Укр.Роб.Університетом на протязі першого року /до липня 1928 р./ і за цей час УРУ виріс у поважну установу, що набірає чималого значіння в широких масах народу.

На зборах фундаторів, що відбулися 9 липня 1928 р. в Празі була обрана нова Дирекція в такому складі: М.Ю.Шаповал, Н.Я.Григорів, Др. М.І.Мандрика, Др. Л.Р.Кобилянський, інж.Б.М.Залевський, проф.Є.О.Іваненко та С.М.Довгаль /два останні заступниками/. Керувати Дирекцією доручено М.Ю.Шаповалові, а управляти справами С.Довгалеві.

Поки що в УРУ відкритий факультет суспільних наук, але як справа розгорнеться ширше, будуть відкриті інші відділи. З червня 1928 Дирекція почала організацію та оголосила спеціальним проспектом умови запису на курс середньої освіти, що має провадитись тем способом позаочного навчання. Директором курсів призначено проф. Є.О.Іваненка.

Тим часом програм У.Р.У. є такий:

ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК.

и I. КУРС УКРАЇНОЗНАВСТВА:

1. Населення України /соціографія/	10	викладів
2. Географія і кліматологія України /фізична і політична/	7	"
3. Економічна географія України	7	"
4. Соціально-політична історія України .	15	"
5. Історія відродження України	2	"
6. Велика Револуція	5	"
7. Українське письменство: старе, письмен- ство відродження, нове	10	"
8. Українське мистецтво: музика, малюст- во, театр, будівництво	5	"
9. Господарство України: земельна справа і сільське господарство, промисловість, торг, фінанси, кооперація	10	"

О к р е м і к у р с и .

10. Як учити дітей по українські	5	"
11. Як стати письменним українцем	5	"
12. Французька мова	25	"

II. КУРС НАУК ПРО СУСПІЛЬСТВО /Соціологія/

13. Устрій суспільства/соціальна аналітика	7	"
14. Діяльність суспільства/сусп.механіка/:		
а/господарська	5	"
б/культурна	5	"
в/політична	5	"
15. Походження і розвиток суспільства /суспільна генетика/.....	7	"
16. Основи політики	5	"
17. Охорона народнього здоров'я	3	"
18. Основи суспільного виховання	5	"
19. Суспільний контроль	5	"
20. Теорія оборони нації	5	"
21. Історія соціологічних теорій	10	"

III. СУЧАСНА ПОЛІТИКА.

22. Робітнича справа: професійний рух, соці- алізм, Інтернаціонал і Партії	10	"
23. Селянська справа: боротьба селянства за землю і волю, Селянство і робітництво, Пар- тії	5	"
24. Національна справа	5	"
25. Політика великих держав /імперіалізм/	5	"
26. Міжнародне господарство	5	"

27.Большевицька Росія і Україна /Вел.Револ./..	10	вигляд.
28.Військова справа	5	"
29.Сусіди України	5	"
30.Земельна справа на Україні	7	"
31.Основи Української політики	4	"

З цієї програми до 1-го листопада 1928 р. вислалиб такі лекції:

Проф. Л. Білецького з української мови;
Проф. С. Русової з французької мови;
Лект. Н. Я. Григоріва з Історії українського народу;
Лект. М. Ю. Шаповала - Земельна справа в Галичині;
Його-ж - Задачі української політики;
Інж. Л. Безручко - Соціографія України;
Ген. В. Петрова - Військова справа;
Лект. Л. Романюка - Робітнича справа;
Лект. А. Животко - Селянська справа;
Проф. С. Гольдельмана - Народне господарство України;
Інж. Володимирова - Сільське господарство України;
Д-ра М. Мандрики й Д-ра Ілжунго - Національна справа;
Д-ра Л. Ксбилянського - Українська музика;
Лект. М. Ю. Шаповала - Велика Революція;
Лект. М. Мужина - Газетна справа.

Виготовлено нові курси, які будуть розсилатися в 1928/29 шкільно-му році:

Др. Вол. Січинський - Українське мистецтво;
Др. Е. Власенко - Фінанси України;
М. Ю. Шаповал - Теорія науки;
Його-ж - Загальна соціологія;
Н. Я. Григоріва - Теорія держави;
Проф. С. Іваненка - Практична математика;
Лект. Т. Пасічник - Українське письменство;
Інж. С. Васьківський - Лісове господарство України;
Проф. О. Мицки - Земельна справа на Україні.

Взагалі мається на увазі, що всі курси, які позначені в програмі, мусять бути виготовлені на протязі цього академічного року, але розсилка їх буде регулюватися вимогами кореспонденційного навчання.

Професорський та інструкторський персонал У.Р.У. такий:

Проф. Л. Білецький, інж. С. Безручкова, інж. Л. Безручко, проф. С. Бородавський, інж. Васьківський, Др. Власенко, інж. Володимирів, проф. О. Мицки, Н. Григоріва, С. Довгаль, В. Доманицький, проф. Др. О. Ейхельман, А. Животко, проф. С. Іваненко, Др. Л. Ксбилянський, інж. О. Кошель, Др. М. Мандрига, проф. Т. Пасічник, Ген. В. Петров, Л. Романюка, проф. С. Русова, Др. В. Сі-

Чинський, М. Шаповал, Ген. М. Шаповал, інж. А. Шаповалова, Проф. Ф. Швець, проф. С. Шелухин, Др. Штайнберг й інші.

До 1-го листопаду цього року вписалося більше 500 студентів з яких більше 50% перебуває на корінних українських землях, а решта на еміграції - майже в усіх країнах світу. Ці студенти вивчають такі курси: 52% - три основні курси /українознавство, курс наук про суспільство та курс наук про сучасну політику/, 15% лише курс про суспільство, 27% лише курс наук про сучасну політику, а решта на окремих курсах /французька мова, як учити дітей по українському тощо/.

На протязі цього шкільного року буде заснований відділ УРУ для укр.робітництва Півн.Америки та Канади в Венніпезі, яким керуватиме Др.М.Мандрика.

Дирекція неперіодично видає "Вістник УРУ" з метою інформації студентів та зв'язку з ними, як і для обміну думок про нові справи, що виникають в процесі праці та про завдання цієї першої чисто робітничо-селянської школи. Досі вийшло п'ять чисел "Вістника".

Досвід першого року показав:

- а/ незвичайно пильне відношення студентів до своїх наукових обов'язків;
- б/ велику потребу кореспонденційного методу навчання і в інших областях знання;
- в/ а б с о д ю т н е значіння цього методу при всяких спробах масової культурної праці;
- г/ необхідність окремих організацій на місцях, щоб регулювати відносини учнів до школи і щоб притягти інтерес громадянства до У.Р.У.

Інститут мусять в наступному році прикласти всіх зусиль, щоб не лише свою навчальку, але - д о с л і д ч у працю почасти перенести на живі сили українського громадянства.

БІБЛІОТЕКА У.І.Г.

Бібліотека Укр. Інституту Громадознавства складається з двох різних відділів: соціологічний і загальний.

Перший відділ склався з книг, почасти набутих Інститутом, а почасти одержаних з колишньої бібліотеки Українського Громадського Комітету. Разом цей відділ числить на 1 листопаду ц.р. 6.350 тит.

Загальний відділ охоплює переважно твори красном письменства та підручники. Цей відділ має 3.974 чисел. Разом бібліотека має 10.324 чисел, однак число томів фактично є більше, бо під одним числом значуться иноді цілі комплекти /напр., журналів або кілько-томних творів/.

Окрім того в користуванні Інституту знаходиться приватна бібліотека М.Ю. Шаповала, яка має коло 2.500 томів.

Тому разом бібліотечний запас Інституту має разом не менше 13.000 томів, загальною вартістю понад 100.000 к.ч.

Бібліотекою користуються як члени і співробітники Інституту, так і взагалі українські громадяни /напр., професори і студенти інших вищих укр. і чеських шкіл/, пересічно коло 400 осіб місячно.

Бібліотека веде обмін видань Інституту на книжки інших видавництв, стоячи у фактичному звязку з 76 видавництвами /укр. 34, чеш. 17, рос. 12, німецьк. 5, польськ. 2, француз. 4, італ., вірмен., грузин., індівск., горських, англійських по 1/.

Через брак коштів Бібліотека не може придбати навіть головнішої наукової літератури, тому мусть вести обмін, щоб цим способом мобілізувати важливу соціологічну літературу.

Бібліотекою завідує наук. співробітник Д.С. Кузіковський з 1-го листопаду 1927 р., а до того бібліотекарем був П.С. Сулятицький.

КАРТОТЕКА

дослідчої праці при Україн. Інституті Громадознавства.

Картотека має 4 відділи:

- 1/ Соціології;
- 2/ Соціографії і політики;
- 3/ Народного Господарства;
- 4/ Народознавства.

На I. XI. д. р. Картотека мала:

1. Карток - 970
2. Питань - 1778

Найповніше представлено:

I. З відділу Соціографії і політики:

1/ Рух населення Укр.-	/1/	Карт.-17,	пит.	16
2/ Освіта.....	/3/	"	81	" 112
3/ Націонструкт. Укр.	/12/	"	11	" 18
4/ Польська політ. на укр. зем.	/16/	"	48	" 80
5/ Віднош. до Укр. світу	/18/	"	11	" 16
6/ Політ. партії.....	/19/	"	13	" 16
7/ Політика ВКП/б/.....	/27/	"	53	" 72
8/ Рух юрид. наук взагалі	/29/	"	49	" 235

II. З відділу Народ. Господарства

1/ Сел. господарство.....	/3/	"	32	" 33
2/ Вел. та дріб. індустр. і про- мисловість на Україні...	/5/	"	24	" 51
3/ Природ. багат. на Укр. ..	/6/	"	5	" 33
4/ Агр. проблем. і агр. політ.	/7/	"	14	" 13
5/ Торгівля України.....	/10/	"	16	" 35
6/ Бюджет України.....	/13/	"	21	" 18
7/ Кооперація.....	/17/	"	39	" 46
8/ Рух техніки.....	/22/	"	8	" 27
9/ Хитівська колонізація...	/23/	"	13	" 14

III. З відділу Народознавства

1/ Історія Укр. культ. Укр...	/2/	"	13	" 21
2/ Наука на укр. землях....	/4/	"	34	" 58
3/ Укр. література.....	/5/	"	9	" 18
4/ Укр. мистецтво.....	/6/	"	12	" 19
5/ Сусіди України.....	/7/	"	21	" 39
6/ Окремі землі Україн.....	/11/	"	136	" 203

ВИДАВНИЦТВО У.І.Г.

Вийшли в світ наступні окремі видання Інституту:

1. І.Івасюк:КУБАНЬ. Статистико-економ.нарис. ІІ8 ст. ц.0.75 дол.
2. СУСПІЛЬСТВО, збірник I-II, ст.160, ц.0.75 дол.
3. П.Судятницький: Нариси з іст.Револуції на Кубані, т.І, ст.196, ц.І д.
4. М.Ю.Шаповал: До питання про організацію українських соціологічних студій. Ст.20, ц. 0.12 дол.
5. СУСПІЛЬСТВО, збірник III-IV, ст.184, ц. 0.75 дол.
6. Микола Шаповал: Проблема демократії проф. Т.Г.Масарика, ст.12, ц.0.10.
7. Др.М.Мандрика: Національні меншости в міжнарод.праві, ст.44, ц.0.30.
8. Його-ж: Соціологія і проблеми суспільного виховання в Сполучених Державах Америки, ст.10, ц. 0.06 дол.
9. ХРОНІКА Інституту /1-2/, ц.0.06 дол.
10. М.Ю.Шаповал: Місто й село. Ст.32, ц.0.25 дол.
11. Проф.В.Коваль: Соціально-економічна природа сільсько-господар.кооперації, ст.46, ц.0.30 дол.
12. Др.М.Мандрика: Фактори суспільної еволюції і суспільні антагонізми /літограф./
13. Др.Е.Халущий: Система соціології /в нарисі/.Ст.56, ц.0.35 дол.
14. М.Ю.Шаповал: Українська соціологія.Ст.24, ц.0.15 дол.
15. СУСПІЛЬСТВО, збірник V-VI, ст.160, ц. 0.75 дол.

Готові до друку /переклади/:

1. Ю.Делевський - Суспільні антагонізми.
2. Проф.Р.Челлен - Держава, як форма життя.
3. " Крейчі - Позитивна етика.
4. " Масарик - Наша теперішня криза.
5. Чеське питання.
6. Іван-Гус.
7. Р.Ворис - Соціологія.
8. А.Дайалме - Загальна реформа.
9. Проф.Л.фон-Візе - Загальна соціологія.
10. " " - Історія соціології.
11. Проф. Вальтер - Соціологія в Америці.
12. " Альвердес - Соціологія тварин.
13. Л.Чіжіков - Світогляд П.Лаврова.
14. М.Туган-Барановський - Нариси з історії соціалізму.
15. Буржен - Соціалістичні системи.

Ми тут не згадуємо про оригінальні праці членів Інституту/їх перекладі подано в окремому розділі - див.сторінку 10./

Інститут зібрав великі матеріали, приготовлені до друку, але через брак коштів видати їх тепер, на жаль, не може, одсовуючи це до більш сприятливих часів.

Менші розміром праці, яких тут не перелічено, Інститут сподівається видати в обмеженому числі примірників /на ротаторі/.

КОМАНДИРОВКИ.

1. Проф. Др. О. О. Ейхельман був делегований Інститутом для участі в праці конгресу німецьких соціологів у Відні 26-30 вересня 1926 року.

2. Директор Інституту М. Шаповал на запрошення українських організацій в Америку відбув в часі з 4 березня по 26 червня 1927 р. подорож по Сполучених Державах, де виступив на українських зібраннях з викладами:

а/ "ВЕЛИКА РЕВОЛЮЦІЯ НА УКРАЇНІ" - в Нью-Йорку, Ньюарку, Пасейку, Скрантоні, Бінггемптоні, Вікес-Бері, Чікаго, Детройті, Клівленді, Рочестері, Деннінгу, Бостоні, Філадельфії.

б/ "ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ПРОГРАМИ" - в Нью-Йорку, Ньюарку, Пасейку, Скрантоні, Вікес-Бері, Бінггемптоні, Чікаго, Клівленді, Рочестері, Бофало, Бостоні.

в/ "УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ, ЇЇ ПРАЦЯ І ЗАВДАННЯ". Чікаго, Детройті, Бостоні, Нью-Йорку, Ньюарку.

г/ "УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ" - в Скрантоні, Ньюарку, Нью-Йорку, Чікаго, Детройті, Філадельфії.

д/ "НАЦІОНАЛЬНА СПРАВА НА СХОДІ ЄВРОПИ" - в Чікаго.

Для ознайомлення з організацією навчання громадознавству в американських університетах і спеціально - на відділах кореспонденційних М. Шаповал одвідав державні університети в Мадісоні і Міннеаполісі, де протягом кількох днів ознайомився з постановкою навчання і зібрав великий матеріал, який характеризує організацію вищих шкіл в Сполучених Державах. Окрім того М. Шаповал докладно ознайомився з відомою Міжнародною Кореспонденційною Школою в Скрантоні, яка має більш 50 технічно-інженерних курсів і розсилає лекції по цілому світі більш як мільйонові учнів. З технічно-організаційних вразків цієї школи де-що взято на увагу при організації Укр. Роб. Університету.

М. Шаповал оглянув значне число промислових підприємств /напр., заводи Форда в Детройті і знамениту фабрику фотографічних апаратів "Козак" Істмена і К^о в Рочестері/. Так само зібрав значний матеріал про життя і працю українських громадян в Сполуч. Державах.

М. Шаповал виготовляє книгу про Америку.

3. Член Дирекції Інституту Н. Я. Г р и г о р и ї в в листопаді 1927 р. по серпень 1928 р. відбув подорож по Сполуч. Державах і Канаді.

Виконувачи доручення Укр. Соц. Інституту в Празі дослідити життя українців у Канаді, Н. Я. Григорієв побував і зробив публічні виклади в таких містах і містечках Канади: 1/Торолд, 2/Велланд, 3/Гамільтон, 4/Торонто, 5/Ошава, 6/Монреаль, 7/Коністон, 8/Форт-Вільям, 9/Кенора, 10/Вінніпег, 11/Транскана, 12/Елмвуд, 13/Брукленд, 14/Попларфільд, 15/Фішер-Бренч, 16/Сільвер, 17/Дауфін, 18/Шіго, 19/Толар, 20/Кенора, 21/Саскатун, 22/Вакав, 23/Кридор, 24/Гедфорд, 25/Едмонтон, 26/Вегревід, 27/Мондер, 28/Інніс-форі /Мирославна/, 29/Борців, 30/Завалля, 31/Вільна, 32/Радвей-Сектр, 33/Беліс.

В де-яких місцях зробив по 2-3 виклади.

Теми викладів: 1/Українська революція,
2/Сучасне становище укр. визвольного руху,
3/Укр. державно-національна традиція,
4/Боротьба за визволення,
5/Україна й Канада.

Окрім того Н. Я. Григорієв відбув публічну дискусію в Саскатуні з учителем історії Едмонтонського Інституту ім. М. Грушевського п. Лазаревичем на тему "Чи належить княжа доба до української національно-державної традиції".

При об'їзді Канади досліджував українське життя а/церковно-релігійне, б/культурне, в/господарське, г/політичне.

Для того спеціально оглянув 1/велику кількість народних і робітничих домів, їх бібліотеки, та українські бурси в Едмонтоні, Саскатуні й Вінніпегу; 2/побував на виставах і концертах в тих установах; 3/оглянув українські книгарні в Торонто, Форт-Вільямі, Вінніпегу й Едмонтоні; 4/оглянув українські редакції й друкарні в Торонто, Вінніпегу й Едмонтоні; 5/оглянув українські квартали в Торолді, Коністоні, Форт-Вільямі, Венорі, Вінніпегу, Дауфіні, Едмонтоні, а окрім того зрібні селища українців, як Мондер, Борців, Папларфільд, та інші; 6/оглянув форми й господарське устаткування їх в Манітобі, на півночі, де українці живуть з скотарства та рубки лісу, і в Алберті, де українці живуть з хліборобства; 7/оглянув де які українські підприємства, як крамниці, ресторани, готелі, майстерні і т.и.; 8/оглянув де які великі фабрики, заводи й елеватори, на яких працюють українські робітники, а саме: фабрику паперу в Торолді й найбільшу в Канаді фабрику паперу в Кенорі; нікелеплавний завод в Коністоні; найбільші в світі елеватори в Форт-Вільямі; українські елеватори в Фішер-Бренч та Вакаві; високу агрикультурну школу у Вінніпегу.

СПИСОК ТЕМ

ДЛЯ КОЛЬОКВІУМА В СОЦІОЛОГІЧНОМУ СЕМІНАРІ.

1. Соціологія: її межі, частини, завдання і методи.
 2. Що таке соціальне явище?
 3. Що таке група, маса, нрба, суспільство?
 4. Що таке організація?
 5. Що таке взаємочинність?
 6. Що таке поведінка людини?
 7. Межі між біологією, психологією і соціологією?
 8. Прості групи.
 9. Партія.
 10. Професійна спілка.
 11. Держава.
 12. Складні групи.
 13. Відношення між настою, станом, класом?
 14. Нація.
 15. Село.
 16. Місто.
 17. Відносини між селом і містом.
 18. Завдання соціальної типології.
 19. Вплив професії на утворення типу.
 20. Типологія селянина, робітника і ремісника.
 21. Купець.
 22. Промисловець.
 23. Учений.
 24. Артист.
 25. Соціально-типологічна класифікація інтелігенції.
 26. Що таке соціальний конформизм?
 27. Фіто-соціологія.
 28. Зоо-соціологія.
 29. Що таке бігевіоризм?
 30. Чим і як нормується і контролюється поведінка людей?
 31. Причини групування людей?
 32. Роль соціології в політиці?
 33. Соціальна структура населення України.
 34. Соціальна структура кооператива.
 35. Соціологічний Інститут, як соціальна організація.
 36. Фактори суспільного процесу.
 37. Роль потреб в соц.рухові.
 38. Дефініція соціального руху.
 39. Провідник, як соціальне явище.
 40. Різниця між соціологією і соціалізмом.
-

ЧАСТИНА V.

СТАТУТ КУРАТОРІЇ

/ Організаційно-Господарського Комітету /
Українського Інституту Громадознавства.

Загальні постанови.

1. Назва: "Кураторія /Організаційно-Господарський Комітет/
Українського Інституту Громадознавства". Кураторія є організація
аполітична. Стале місце свого перебування має в Празі.

2. Діяльність Кураторії поширюється на Чехію.

3. Кураторія має печатку з своїм іменем.

Завдання Кураторії.

4. Завданням Кураторії є: організація, ведення та удосконалю-
вання Українського Інституту Громадознавства, як наукової інститу-
ції, з його установами: Робітничим Університетом, Бібліотекою, Музе-
ем-Архівом та дослідними кабінетами, а також забезпечення їх мате-
ріальними засобами.

Для обсягнення цього Кураторія:

а/ Здобуває матеріальні засоби для Інституту та його установ
шляхом членських внесків, одержання від різних установ та закладів
підпор, стипендій, а також дарів від різних осіб та установ, також
шляхом продажу книг видання Інституту з додержанням законів ЧСР;
загалом пеклується про найліпше технічне урядження Інституту;

б/ Дбає про зосередження коло Інституту учених сил, улаштуван-
ня його наукової роботи, поширювання відомостей про Інститут, опуб-
лікування його наукових праць, навізування стосунків з науковими
інституціями різних країн;

в/ Дбає про збагачення бібліотеки книжками, купуючи книжки, прий-
маючи книжкові дару, обмінюючись виданнями, а також про найліпше у-
рядження бібліотеки.

г/ Дбає про збирання матеріалів для Музею-Архіву, про їх пере-
ховування та опрацьовування, а також про найліпше урядження Музею-
Архіву.

д/ Улаштовує на користь Інституту та його відділів, а також з
метою популяризації його праць - лекції, сходини, вечірки.

5. Кураторія може входити в зв'язок з відповідними своїм завда-
нням організаціями.

Члени Кураторії.

6. Члени Кураторії є дійсні та почесні.

7. Дійсним членом Кураторії може бути особа української народ-

ности, відома своєю громадською чи культурно-просвітною працею для українського народу, а також особи, що своїм знанням і досвідом можуть бути корисними організації. Приймаються члени Загальними Зборами звичайною більшістю голосів, на підставі рекомендації найменше 3-х членів Кураторії. Прохання про прийняття в члени мають бути подано найменше за тиждень перед Загальними Зборами до Президії Кураторії.

8. Почесні члени Кураторії приймаються Загальними Зборами, тим же порядком як і дійсні члени, за особливі заслуги.

9. Дійсне та почесне членство втрачається:

- а/ за смертю;
- б/ на бажання члена;
- в/ автоматично в разі не виплати членських внесків протягом 2-х місяців, про що Президія Кураторії повідомляє найближчі Загальні Збори;
- г/ з постанови Загальних Зборів 2/3 кількості голосів;
- д/ в разі каригідного з погляду закону вчинку члена.

Зголошення перших членів перед зазначеним Кураторії приймають організатори, котрі скликають також установчі загальні збори.

10. Всі члени Кураторії мають право: брати участь в закладах Кураторії, зазначених в п.4, приймати участь в загальних зборах, голосувати й бути обраними.

11. Всі члени Кураторії повинні: приймати діяльну участь в праці Кураторії, дочекувати статут і виконувати постанови органів Кураторії та платити своєчасно членські внески.

12. Дійсний член Кураторії платить до каси членських внесків найменше 200 мч. річно: один раз на $\frac{1}{4}$ року по-місячно або на рік, наперед.

З а с о б и К у р а т о р і ї.

13. Засоби Кураторії складаються:

- а/ з членських внесків;
- б/ з підпор, стипендій, дарів поодиноких осіб, організацій та установ;
- в/ з прибутків од продажу виданих Інститутом книжок, від майна та закладів, в п.4 зазначених.
- г/ з прибутку од лекцій та в других публічних виступів, улаштованих в межах закону.

14. Кураторія, як правна особа, має право набувати майно та закладати умови.

О р г а н и К у р а т о р і ї:

15. Кураторія провадить свою діяльність через такі органи:

- а/ Загальні Збори;

- б/ Президію;
- в/ Ревізійну Комісію.

А/ Загальні Збори.

16. Загальні Збори можуть бути звичайні і надзвичайні.

17. Звичайні загальні збори відбуваються щорічно в кінці квітня. Скликає їх голова Кураторії. Коли $\frac{1}{3}$ членів забажає і подасть про те вказу, в якій зазначить порядок денний, або Президія Кураторії знайде потрібним скликати загальні збори, то протягом місяця скликується надзвичайні загальні збори.

18. До компетенції загальних зборів належить: а/ вибирати Президію та Ревізійні Комісії; б/ прийом річного звіту Кураторії; в/ зміна статуту та ліквідація Кураторії.

Вільні внески членів можуть бути на загальних зборах обмірковувати тоді, коли про них було повідомлено Президію за 8 днів перед загальними зборами.

19. Постанови загальних зборів як звичайних так і надзвичайних вважаються правними тоді, коли є присутніх $\frac{1}{3}$ членів, коли не має потрібної кількості на установлений термін, нові загальні збори є дійсні за $\frac{1}{2}$ години пізніше з тим же програмом їх без огляду на кількість присутніх. Коли йде справа про зміну статуту або про ліквідацію Кураторії, тоді потрібна присутність $\frac{2}{3}$ членів, які живуть в Празі. Для вирішення цих питань потрібна більшість голосів $\frac{2}{3}$ присутніх. Коли не збирється потрібна кількість членів скликаються нові загальні збори для розрішення вищезазначених питань за 1 місяць і тоді питання розв'язується без огляду на кількість присутніх. Решта питань вирішується абсолютною більшістю голосів присутніх членів.

Б/ Президія.

20. Президія Кураторії складається з голови, заступника його і трьох членів, вибраних на загальних зборах. Президія повинна зібратися до 8-ми днів після вибору і розділити між своїми членами урядові функції.

21. Президія вирішує всі справи Кураторії за виключенням тих, що належать загальним зборам.

22. Кураторію репрезентує голова Президії чи заступник голови.

23. Збори Президії відбуваються найменше один раз на місяць. Постанови Президії дійсні тоді, коли крім голови чи заступника години присутні не хоч 2 члени, і коли рішення проходять більшістю голосів.

24. Листування Кураторії підписує голова і секретар.

В/ Ревізійна Комісія.

25. Для ревізії всіх бухгалтерських книг, майна, рахунків Загальні Збори вибирають Ревізійну Комісію з 3-х членів. Члени ревізійної комісії не можуть бути членами Президії.

26. Найпізніше за 6 тижнів перед загальними зборами Президія дає Ревізійній Комісії для перевірки і розгляду книги та доклади. Ревізійна Комісія робить загальним зборам доклад про господарування в імені Кураторії.

М и р о в и й С у д .

27. Суперечки, що виникають на полі діяльності Кураторії розрішує Міровий Суд, який вибирають обидві сторони по 2 члени. Рішення Мирowego Суду вносяться звичайно більшістю голосів. При рівності голосів рішення значіння має голос голови. Постанови Мирowego Суду є остаточними.

Л і к в і д а ц і я К у р а т о р і ї .

28. Добровільно ліквідувати Кураторію можуть Загальні Збори згідно п.19 цього статуту. Рівночасно Загальні Збори рішенням робити з майном Кураторії. Загальні Збори вибирають ліквідаційну комісію в кількості найменше 3-х осіб.

О г о л о ш е н н я К у р а т о р і ї .

29. Оголошення Кураторії вивішуються на дошці в помешканнях її.

399592
Чис. ----- аі 1927.
2 А - 4163/4

" Правне існування організації засвідчується на основі цього статуту в розумінні п.9 закону з дня 15 листопаду 1867, ч.134, ".

ЗЕМСЬКА ПОЛІТИЧНА УПРАВА в ПРАЗІ.

В Празі, дня 26 жовтня 1927.

За Земського Президента

М.П.

/ підпис /

Стверджено Кураторією Україн.
Інституту Громадознавства 27-го
квітня 1928 року.

Голова Кураторії У.І.Г.
М. Таповал,
Секретар Др. М. Манчрина.

С Т А Т У Т

УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ГРОМАДОЗНАВСТВА В ПРАЗІ.

І. Загальні основи.

І. Український Інститут Громадознавства в Празі є приватною науковою установою, що має такі завдання:

а/Досліджувати і висвітлити основні проблеми сучасного суспільства в його біо-соціальних, господарських, культурних і політичних підставах та організаційних формах, в сучасному стані і історично-генетичному розвитку, з особливим увагом на соціальний розвиток суспільства взагалі та міжнародних відносин зокрема.

б/Досліджувати природу і характер світових суспільних явищ, що мають той або інший вплив на буття України в різних моментах її політичного існування.

в/Досліджувати сучасний стан суспільно-господарських і культурних відносин сусідніх з Україною народів як славянських так і інших.

г/Досліджувати природні добра України, сучасний господарсько-економічний, культурний і політичний стан українського народу, тенденції і перспективи його розвитку, а також вивчати правні норми, котрими фактично регулюється господарське, політичне і культурне життя України в умовах різних режимів.

д/Вияснювати загальні підстави включення України в світову систему культурної, господарської і політичної взаємочинності та зближення.

е/Виконувати науково-кваліфікованих робітників в області суспільних наук шляхом вищого удосконалення в цих науках.

ж/Поширювати в українському народі результати своєї праці і взагалі соціологічні знання, знайомити українські широкі кола з суспільними науками та новими успіхами громадознавства в світовій науці, а також ознайомлювати чужого громадянства з добутками української соціологічної думки.

2. Шляхами й засобами для здійснення вищевказаних завдань вважається:

а/неухильне переведення в праці Інституту принципу свободи досліду і висновку на основі об'єктивно-наукового методу, що застосовується в усіх галузях суспільних наук, споріднених або помічних, дисциплін з інших галузей знання.

б/Притягнення до праці в Інституті фахових творчих українських сил, а також видатніших представників світової науки, культури, господарства і т.инш.

в/Живий постійний зв'язок і контакт з установами і організаціями інших народів і країн, де розробляються цікаві для Інституту проблеми і явища.

г/Дискусія над розроблюваними в Інституті питаннями в закритих і прилюдних засіданнях членів Інституту, семпій, комісій і окремо запрошених осіб.

д/Заложення помічних наукових установ та шкіл /статистичні і справочні бюро, семінарі, анкети, спробні станції, гуртки і т.и./ для вивчення соціологічних, господарських і т.д. проблем.

е/Публічні відчити, лекції, диспути членів або окремих запрошених осіб.

ж/Видання друкованих часописів, бюлетенів, брошур, звітів справочників і т.и.

з/Влаштування бібліотек, читалень, друкарень і книгарень колекцій, вразкових музеїв, виставок і т.п.

и/Улаштування анкет і збирання статистичних матеріалів з науковою метою.

к/Скликання з'їздів і конференцій для обговорення проблем і явищ, що входять в програм Інституту, а також делегування своїх членів на відповідні міжнародні або локальні конгреси, з'їзди, конференції.

л/Закладання в різних місцях представництв і бюро Інституту з метою збирання наукових матеріалів і добору фахових сил для виконання завдань Інституту,

м/і взагалі використання всіх можливостей для досягнення вказаних цілей.

3. Інститут має осідок в м.Праві. З постанови Кураторії Інституту місце осідку може бути змінено.

II. Кураторія Інституту.

4. Кураторії належить вище адміністративно-господарське керівництво Інститутом, як також матеріальне його утримання, організація його службового і персонального наукового складу, означення умов праці, установлення правил, і регулямінів внутрішнього розпорядку, розгляд і ствердження кошторисів, звітів і т.и.

5. Кураторія існує на основі окремого свого статуту ствердженого владою ЧСР 27 вересня 1927 р. ч. 3682II Провід в Кураторії належить голові її. 2 А-4163/3.

6. Ведення справ Кураторії, як і розподіл праці між членами її установлює Кураторія для себе окремим регуляміном.

7. Всі договори в імені Інституту, що мають в собі якісь матеріальні зобов'язання, заключаються Кураторією на основі її окремого статуту.

III. Дирекція Інституту.

8. Представництво Інституту назовні і безпосереднє керівництво ним належить Дирекції. На обов'язку Дирекції Інституту лежить дбати про загальні інтереси Інституту і координувати і вести в ці-

тому його наукову і адміністративну працю, зокрема до компетенції Дирекції належить:

а/вироблення і обмірковання дослідно-наукових планів, регулямінів, інструкцій;

б/висловлення погляду на заініціюванні учасниками Інституту чи іншими особами нові завдання і плани їх переведення в життя;

в/висловлення погляду в справах придбання майна, колекцій, збірок матеріалів чи наукових приладів та засобів;

г/входження до Кураторії і проектами розподілу коштів Інституту;

д/інші важні питання, що торкаються Інституту, як цілості.

Дирекція пильнує за виконанням даного статуту і регулямінів і за доцільним згідним з правилами і бюджетом, використанням фондів, керує працею всіх урядовців і службовців; несе відповідальність за касу і представляє ділові і касові звіти Кураторії.

9. Дирекція обирається Кураторією на один рік в складі: Директора Інституту, заступника його, директорів відділів та ученого секретаря Інституту.

10. Інститут поділяється на кілька відділів, на чолі котрих стоять директори, що відповідають за працю своїх відділів. Число відділів устанавлюється Кураторією в міру розвитку праці, а на початку відкриваються відділи:

- 1/ Соціології і політики;
- 2/ Економіки й техніки;
- 3/ Народознавства;
- 4/ Правознавства.

11. Дирекція Інституту відбуває свої засідання і наради під проводом Директора Інституту, або його заступника.

12. Засідання Дирекції Інституту скликається Директором в міру потреби, або на пропозицію Кураторії чи директорів відділів, але не менш одного разу на місяць. Окрім покладження справ, поставлених на порядку денний, в засіданнях Дирекції окремі директори дають письменно чи усно звіт про стан справ і хід роботи у відділах.

Постанови Дирекції Інституту приймаються простою більшістю голосів.

Поскільки постанови вимагають ствердження вищих органів, то через Директора Інституту вони представляються Кураторії або до властей.

13. Планомірною працею відділів керують їх директори. Члени відділів можуть окрім засідань збиратись на технічно-робочі наради. Директори відділів керують працею належних до відділу асистентів і урядовців і відповідають, як за їх добір, так і за працю. Детальніша регламентація управління Інституту означається в наказах, інструкціях і регулямінах, стверджуваних Кураторією.

IV. Наукова Колегія і наукові співробітники.

14. Особи, що запрошуються до постійної участі в науковій праці Інституту мають назву **д і й с н и х ч л е н і в** його і в своїй цілості складають його Наукову Колегію.

Зокрема до Наукової Колегії належать всі члени Дирекції.
Наукова Колегія має своїм завданням:

- а/означувати загальний напрям наукової праці;
 - б/установляти розподіл праці між відділами і вибрати спеціальні наукові комісії;
 - в/означувати загальні методи наукової праці;
 - г/делегувати представників на міжнародні з'їзди з науковими викладами;
 - д/обирати почесних членів Інституту і предклатати їх на ствердження Кураторії;
 - е/призначувати премії і нагороди за важливі наукові твори;
 - ж/оповіщати конкурси на писання наукових творів, на цікаві для Інституту теми;
 - з/давати наукові кваліфікації особам, що працюють в цікавих для Інституту галузях науки і громадського життя.
- У в а г а: Порядок присуду наукових титулів встановлюється окремим регуляціоном, ствердженим Науковою Колегією та Кураторією Інституту.

15. Наукова Колегія відбуває свою працю під проводом окремо обраного нею з найповажніших членів своїх президента. Протокол веде учений секретар.

Наукові або святочні засідання з участю почесних членів і спеціально запрошених представників науки інших народів іменуються **к о н ф е р е н ц і я м и** і відбуваються публічно.

16. Дійсні члени Інституту на кожному відділі творять Наукову Колегію відділу, котра займається установленням загального напрямку роботи відділу, добором наукових сил, обирає кандидатів на членів відділу, намічує асистентів, секретарів і т.п. наукових співробітників.

У в а г а: До розвитку діяльності відділів ці функції виставляються за Дирекцією Інституту. Рекомендовані Колегією відділу особи представляються на ствердження Кураторії. Право рішучого голосу в Науковій Колегії відділу мають тільки дійсні члени.

17. Засідання Наукових Колегій є дійсним при участі не менше третини дійсних членів, що перебувають в місці осідку.

18. Особи, що призначаються Дирекцією для праці в Інституті під керівництвом дійсних членів його, іменуються науковими співробітниками та асистентами.

19. Наукові співробітники та асистенти в потрібних випадках можуть бути запрошені на засідання наукових колегій з дорадчим голосом.

20. Детальніша регламентація праці і відносин в Науковій Колегії Інституту та колегіях відділів встановлюється окремими постійними чи тимчасовими наказами, інструкціями і регуляціями, що виробляють відді-

ли під проводом директорів і стверджуються Кураторією.

21. На випадок порушення правил Інституту або невідповідності своєму призначенню члени колегій, наукові співробітники і асистенти можуть бути усунені з ініціативи керуючих органів після затвердження Кураторії.

V. Установи при Інституті.

22. На основі постанов, прийятих науковими колегіями чи Дирекцією Інституту і затверджених Кураторією, при Інституті можуть відкриватися окремі установи науково-дослідницького, досвідного чи помічного характеру, цеб-то: загальні і спеціальні бюро, кабінети, бібліотеки, музеї, колекції, склади, книгарні, друкарні, літографії, виставки, семінари, курси, школи і т.и.

Організація і ліквідація їх і порядок їх праці устанавлюється окремими регуляціями, наказами та інструкціями, ствердженими Кураторією.

VI. Матеріальні засоби.

23. Матеріальні засоби Інституту складаються:

- а/з членських внесків, розмір яких встановлює Кураторія;
- б/з підмог громадських, урядових, наукових і инш.
- в/з пожертв приватних інституцій і осіб;
- г/з спеціальних фундацій;
- д/з прибутків від підприємств Інституту, видавництва, вистав, лекцій і т.инш.

24. Спеціальні фундації і капітали одкриваються за згодою Кураторії і стоять під орудою Дирекції.

25. Щорічна ревізія документів, діловодства, маши і взагалі господарства Інституту та його установ робиться спеціальною Комісією; що призначається Кураторією в складі не менше 3-х членів з числа членів Інституту. В склад комісії, при бажанні, можуть вхопити представники від юридичних осіб, що найбільш допомогли Інституту матеріально.

У в а г а: Звіт за урядові і инш. допомоги подається порядком, встановленим допомогодавцем.

Акт ревізійної комісії подається на розгляд і ствердження Кураторії.

26. Ревізія щорічно одбувається не пізніше, як за три місяці після скінчення адміністративного господар. року. Перший звітний рік рахується з року прийняття цього статуту Кураторією.

VII. Зміни статуту.

27. На випадок потреби, окремі пункти цього статуту можуть бути змінені по постанові Кураторії тим шляхом, яким цей статут легалізований

VIII. Ліквідація Інституту.

28. У випадку можливості, Інститут з постанови Кураторії може бути перенесений на Україну чи в іншу країну, або ліквідований. Втім і другім випадку ліквідація прав і обов'язків Інституту здійснюється Кураторією в порозумінні з владою Ч.С.Р.

Стверджено на засіданні Кураторії Інституту Громадознавства 30 жовтня 1928 року.

С Т А Т У Т

УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ-АРХІВУ
/при Українському Інституті Громадознавства в Празі/.

I. Загальні постанови.

1. Український Національний Музей-Архів є окремим закладом при Українському Інституті Громадознавства, підпорядкованим у всіх справах Кураторії Інституту.

2. Метою Музей-Архіву є: збирання, переховування та наукова розробка матеріалів, що відносяться до історії української культури, громадського й політичного життя та визвольної боротьби українського народу.

3. Музей-Архів управляється: Дирекцією Музей-Архіву. Для сприяння збиранню матеріалів і фінансової підтримки Музей-Архіву може бути організовано Товариство допомоги Музей-Архіву на статуті, ухваленому Кураторією Інституту Громадознавства.

4. Наукова робота в Музей-Архіві ведеться під проводом Наукової Колегії, обраної Кураторією Інституту.

II. Органи Музей-Архіву.

5. Господарською і загально-адміністративною частиною Музей-Архіву відає Дирекція Музей-Архіву в складі: а/Директора Музей-Архіву; б/представника Міністерства, яке дає допомогу Музей-Архіву; в/представника Дирекції Інституту Громадознавства; г/спеціально запрошених, в разі потреби, компетентних осіб /останні з дорадчим голосом/.

6. Дирекція Музей-Архіву розв'язує всі питання господарського характеру, призначає й звільняє співробітників його, встановлює умови їх праці, встановлює розпорядок в Музей-Архіві, порядок збирання, купівлі, переховування й розроблення матеріалів і т.и.

7. Виконавчим органом Дирекції є директор Музей-Архіву, призначений Кураторією Інституту. Директор Музей-Архіву представляє Музей-Архів і керує всією біжучою його працею та адмініструє персонал Музей-Архіву. Заступником в біжучих справах директора М.-Архіву є секретар Музей-Архіву.

8. Секретар Музей-Архіву веде все діловодство та рахівництво /коли нема окремого рахівника/, доглядає за працею службовців Музей-Архіву і веде, зверх того, певні відділи Архіву що-до впорядкування та наукової розробки матеріалів згідно з постановою Ради.

9. Кустос Музей-Архіву має головним завданням впорядкування матеріалів Музей-Архіву, реєстрації їх, доброго переховування, а також організацію збирання матеріалів. Інші службовці /завідуючий

пресовим відділом і ин. / працюють в галузях, які їм буде доручено адміністрацією Музею-Архіву.

10. Наукова Колегія Музею-Архіву має своїм завданням розгляд і оцінку матеріалів, запропонованих Музею-Архіву, на основі наукової експертизи, а також розробляє плани праці М.-Архіву та систематизації матеріалів з наукового боку.

11. Наукова Колегія складається з голови, обраного Кураторією Інституту, з представника од Дирекції Інституту, запрошених головою Наук. Колегії за згодою Ради Музею-Архіву членів-експертів та Директора і кustosа Музею-Архіву. Секретарські обов'язки несе один з службовців М.-Архіву з призначення Директора. Всі постанови Наук. Колегії виконуються після ухвали їх Дирекцією Музею-Архіву.

III. Майно Музею-Архіву.

12. Власне майно Музею-Архіву є власністю Кураторії Інституту Громадознавства. Матеріали Музею-Архіву розподіляються на такі категорії: а/матеріали власні Музею-Архіву; б/матеріали, куплені на спеціальні субсидії; в/матеріали, куплені на особливих умовах; г/матеріали, передані Музею-Архіву в депозит, до втребування.

У в а г а:

1. Власними матеріалами Музею-Архіву вважаються матеріали: подаровані, одані без всяких умов, набуті за кошти Музею-Архіву та за кошти, відносно яких не поставлено умов що-до власності матеріалів.

2. Матеріали, куплені на спеціальні субсидії, дані в умовою що-до власності набутих за коштів цих субсидій матеріалів. Але всі такі матеріали Музей-Архів може викупити по їх покупній вартості в любий час, і тоді матеріали переходять в розряд власних Музею-Архіву.

3. Матеріали, куплені на особливих умовах /напр., право викупу і т.и./, держаться також на окремому рахунку.

13. Кошти на потреби Музею-Архіву здобуває Кураторія Інституту Громадознавства та Дирекція Музею-Архіву шляхом одержання: жертв, допомог, субсидій і инш.

14. Звіти за кошти й майно дає Дирекція Музею-Архіву Кураторії Інституту на її вимоги. Раз в рік складається генеральний річний звіт і подається Кураторії в перші три місяці слідуєчого за звітним року.

Стверджений Кураторією Укр.
Інст. Гром. 30 жовтня 1928 р.
Голова Кураторії М. Шаповал,
Секретарь С. Довгаль.

ТИМЧАСОВИЙ СТАТУТ
УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПРИ У.І.Г.

I. Загальні постанови.

1. Український Робітничий Університет є окремою установою при Українському Інституті Громадознавства, підпорядкованю у всіх справах Кураторії Інституту згідно з цим статутом.

2. Метою Українського Робітничого Університету є популяризація кореспонденційним методом українознавства і суспільних наук, а також і інших теоретичних та практичних знань в широких масах трудового українського люду.

3. Адміністрація Українського Робітничого Університету покладатиметься Кураторією Інституту на окрему дирекцію під проводом членка У.Р.У., яким надається компетенція згідно з цим статутом.

4. Педагогічно-наукове керівництво УРУ належить окремії його Педагогічній Раді, що складається з професорів, лекторів та інструкторів УРУ, призначених по рекомендації Дирекції УРУ Кураторією Інституту.

5. Український Робітничий Університет має свою печатку з відповідним написом.

6. Місце перебування УРУ Прага, однак при потребі Кураторії Інституту може призначити інше місце перебування УРУ.

7. Весь персональний склад УРУ на випадок конфліктів підлягає правилам про мировий суд згідно з статутом Кураторії.

II. Органи У.Р.У.

8. Господарство і загально-адміністративні справи УРУ веде його Дирекція в складі 3-5 осіб, в тім числі і управитель справ, під проводом Директора.

9. Дирекція розв'язує всі питання господарського характеру, організує відділи і органи УРУ, призначає і звільняє технічних співробітників, запрошує до праці професорів, лекторів та інструкторів, але цих представляє на затвердження Кураторії Інституту. Призначає на місцях в міру потреби уповноважених представників для зносин з студентами УРУ, призначає справочні бюро і інструкторські відділи, а також інші потрібні для поширення інформацій про УРУ установи.

Дирекція встановлює внутрішній розпорядок в УРУ, розмір оплат за працю, дбає про фінанси УРУ та предкладає Кураторії на ствердження і взагалі дбає про розвиток У.Р.У.

10. Директор представляє УРУ на зовні, керує всією біжучою працею УРУ, скликає по потребі Дирекцію і ставить на її рішення важливі справи.

11. Управитель справами УРУ завідуює канцелярією УРУ і керує працею технічних співробітників, зноситься з уповноваженими, складає звіти, веде заадалегідні переговори з лекторами, стежить за порядком експедиції лекцій, організує промаганчу кореспонденційного методу навчання, складає бюлетені про працю УРУ і взагалі виконує постанови Дирекції і доручення директора УРУ та заступає його на випадок відсутности у всіх справах.

12. Педагогічна Рада УРУ складається з усіх професорів, лекторів та інструкторів УРУ і розглядає виключно науково-педагогічні, науково-літературні, редакційні, методологічні справи та розробляє методи оцінки успішности студентів, виробляє правила перевірки знань і остаточних іспитів, видає свідоцтва про закінчення курсів, розробляє програми навчання, складає, розглядає і ухвалює підручники, стверджує термінологію і взагалі дає про науково-педагогічний успіх У.Р.У.

13. Педагогічна Рада установлює саму поряток своєї праці, розподіл сил, вибирає свого президія, творить редакційні, експертні, іспитові, науково-дослідчі і ин. комісії, дає їм накази, розпускає їх і инше.

14. Постанови Педагогічної Ради переводяться в життя управителем справ УРУ за згодою Дирекції чи Директора У.Р.У.

15. Для потреб УРУ можуть бути утворені бібліотека, друкарня, склад підручників і приладдя і инші допомогові заклади, що виконують потрібні функції УРУ за дозволом відповідних органів УРУ.

III. Майно, кошти і звіти УРУ.

16. Майно і кошти УРУ є його власність і можуть бути взяті лише на справи УРУ. Кошти УРУ складаються з навчальної оплати, оплати підручників і навчального приладдя, з жертв, підмог від установ і осіб, а також прибутків від культурно-просвітних підприємств УРУ /концертів, публічних лекцій, вистав та виставок і т.и./ і ин. законних джерел.

17. Управитель справ щороку складає загальний матеріальний звіт про УРУ і предкладає через Дирекцію на закінчення Ревізіійної Комісії Кураторії Інституту, а потім на затвердження Кураторії.

18. Ревізійна Комісія Кураторії робить періодичні ревізії книг і діловодства УРУ, а не пізніш 3-х місяців після закінчення календарного року робить ревізію матеріальних справ УРУ для річного звіту, який вона дає на річних загальних зборах Кураторії Інституту.

19. Науково-педагогічний звіт про діяльність УРУ складає уп-

равитель справами при участі голови Педагогічної Ради і через Дирекцію представляє на розгляд і ствердження Кураторії.

IV. Ліквідація У.Р.У.

30. Ліквідація УРУ може бути постановлена Кураторією Інституту, яка разом з тим постановляє про майно та кошти УРУ і опубліковує генеральний звіт про діяльність У.Р.У.

П Р А В И Л А

добору і підвищення наукового персоналу

Українського Інституту Громадознавства в Празі.

Стверджено Дирекцією
6/XII, 1928 р.

1. Науковий персонал У.І.Г. складається з:

- а/ дійсних членів Інституту,
- б/ членів-кореспондентів,
- в/ наукових співробітників: асистентів, лаборантів, аспірантів і инш.
- г/ дійсних та вільних слухачів.

2. Д і й с н и м ч л е н о м може бути обрана /Науковим Колегією одного з відділів Інституту/ особа, яка відповідно виказалася науковими працями в одній з дисциплін, що входить в програму Інституту.

Дійсному членові доручається ведення однієї з секцій /катедр/ або однієї з дисциплін, включених в програму даної секції.

3. Ч л е н о м к о р е с п о н д е н т о м може бути обрана особа, що близької участі в праці Інституту не бере, але яка знає своєю науковою працею в царині громадознавства і може прислужитися Інституту цінними науковими кореспонденціями, збірками матеріалів чи иншою конкретною працею в одній з галузів програми Інституту.

4. Н а у к о в и м с п і в р о б і т н и к о м Інституту іменується особа з відповідною високошкольною підготовкою, яка /особа/ працює, як асистент, лаборант і т.п. в одній з наукових установ Інституту /в семінарах, кабінетах, лабораторіях, архіві і инш./, чи як аспірант готується до кваліфікаційних іспитів чи захисту дисертації.

5. Д і й с н и м с л у х а ч е м Інституту може бути особа з середньою освітою, котра письменно заявить про бажання систематично студіювати в одному з семінарів Інституту.

Примітка: Особи з незакінченою середньою освітою можуть бути приймані, як вільні слухачі.

6. Підвищення дійсного слухача до становища наукового співробітника може відбутися після успішного зможення ним іспитів і виконання вправ з головних відділів теоретичної соціології та фахової дисципліни, в якій слухач хоче далі спеціалізуватися.

7. Підвищення наукового співробітника до ступня дійсного члена Інституту можливе, коли він: а/ здобув титул доктора соціології або б/ визначився науковою працею в певній спеціальності того чи иншого Відділу Інституту і представив самостійно виготовлену ступню /монографію/ і в/брав активну участь не менш одного року в семінарі по обраній ним спеціальності.

8. Підвищення члена-кореспондента до ступня дійсного члена можливе, коли він задовольняє вимогам п.п. а або б попереднього

уступу і коли йому доручається ведення однієї з секцій чи дослід-
ча праця в одній із секцій Інституту.

9. Прийняття в члени чи підвищення, вказані в попередніх пунк-
тах, відбуваються лише на основі писаних докладів про діяльність
і твори кандидата з боку не менш двох дійсних членів Інституту.

Примітка: На Відділі, де формування Наукової Колегії ще не
закінчене, функції її виконує Дирекція Інституту.

10. Прийняття, підвищення та іменування стають дійсними після
затвердження постанов Відділу відповідними вищими органами Інсти-
туту.

Ухвалений Науковою Колегією
Укр. Інституту Громадознавства
30 червня 1928 року.
Віце-Президент професор
Л. Вілецький,
Секретарь Др. М. Мандрика.

РЕГУЛЯМИН

Українського Інституту Громадознавства про порядок наукових кваліфікацій.

1. До здобуття титула доктора соціології при Укр. Інституті Громадознавства допускається:

- а/ особи, що мають формально закінчену високошкільну освіту; та
- б/ особи, що мають стаж наукової діяльності в галузях, студійвання котрих входять в програм Укр. Інституту Громадознавства.

2. Особи вказані в п. 1 точка а/, мають пройти при Укр. Інституті Громадознавства двоохрічний стаж наукової підготовки під керівництвом директорів відповідних відділів Інституту, або інших осіб, що керують певною науковою галуззю в Інституті.

3. На протязі цього двоохріччя кандидат підлягає ригорозам: малому з теоретичної соціології і великому з прикладних дисциплін одного із відділів Інституту, з вибору кандидата. Іспит відбувається в закритому засіданні Наукової Колегії відповідного відділу Інституту, а в окремих випадках в такому ж засіданні Наук. Колегії Інституту.

4. Особи, що склали успішно ригорози, допускаються, по закінченню двоохрічного підготовчого стану, до захисту дисертації. Дисертація має бути на тему з обсягу наук, що їх вивчає Інститут, і мати цінність вкладу в науку. Захист дисертації відбувається в публічному засіданні Наукової Колегії Інституту, при участі двох офіційних референтів; до участі в дебатах можуть зголоситись також сторонні особи за дозволом Президії.

5. По успішному захисті дисертації кандидат дістає з постанови Наукової Колегії Інституту титул доктора соціології, про що видається йому диплом.

6. Титул доктора соціології дає право на виклади у відповідній високій школі та управлінні до одержання доцентури у високошкільних закладах Інституту.

7. Навчальна діяльність у високошкільних закладах Інституту на протязі двох академічних років на правах доцента управлінні до одержання, при вільній катедрі, звання професора, після представлення відповідної наукової студії. Надання звання професора належить до компетенції Наукової Колегії Інституту.

8. Особи, вказані в п.І точки 6/, можуть, на внесення двох референтів, для того Науковою Колегією призначених, бути в частині звільнені постановою тієї ж Колегії від вказаного в п.2. підготовчого стажу, але представлення та захист дисертації є обов'язковим. Також обов'язковим є і ригорози, коли про це буде окрема постанова Наукової Колегії.

9. Доценти та професори інших високих шкіл кістають титул доктора соціології після успішного захисту дисертації. Одержання посади доцента чи професора у високошкільних закладах Інституту обумовлено попереднім одержанням титула доктора соціології.

10. Видатним українським ученим та громадським діячам постановою Наукової Колегії Інституту, з ініціативи не менше двох дійсних членів Інституту, може бути уділений титул доктора honoris causa за їх попередню визначну діяльність чи визначні праці в області соціальних наук.

II. Постанови Наукової Колегії в закритих засіданнях приймаються таємним голосуванням більшістю голосів присутніх.

Оригінал підписали:

Голова Засідання Віце-Президент Наукової Колегії Проф.А.Білецький,

Директор Інституту М.Шаловал,

Учений Секретар Др.М.Мандрига.

ПРОГРАМА ВИВЧЕННЯ

СЕЛА І МІСТА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

/ Склад М.Ю. Шаповал /.

І. Після світової війни і східно-європейської революції українське село змінилось, як в своєму матеріальному бутті, так і в своїй свідомості. Українська соціологічна думка не може не звернути уваги на ці зміни: мусять щільно приглянутися до їх, дати їх наукове означення, котре стане підвалином не лише для збудування української соціологічної науки, але й для становлення практичних висновків для свідомої діяльності в царині політики, культури і господарства.

Вивчення українського села для нас означає вивчення становища майже цілого нашого народу, бо-ж відомо, що на селі живе 92% української національності. Тому практичний суспільний діяч-політик, педагог, правник, економіст, лікар, публіцист, військовик, нарешті - учений і мистець - може доцільно організувати свою діяльність при одній умові - коли він матиме в своїх руках об'єктивно-науковий матеріал з вичерпучими даними про організацію і життя села. Лише на пізнанні дійсності можна будувати якісь плани доцільної і раціональної діяльності.

Не менше, коли не більше значіння має для наших визвольних змагань наукове пізнання організації і життя м і с т на українських землях. Лише вяснивши собі соціальну природу міста, ми можемо пізнати характер з а л е ж н о с т и села від міста, характер діючих суспільних сил, що тримають село /а значить і наш народ/ в певній підлеглості і залежності. Міста, яко неруччі осередки сучасного суспільства, на Україні грають роль о с н о в н о г о чинника, який означає історичну долю української національності. Тому пізнати

місто - це значить пізнати діяльні сили, як нашого поневолення, так і відродження.

Вивчити село і місто - це значить вивчити науково, стисліше - вивчити соціологічно, щоб-то розкрити соціально-структуру певного соціального агрегату /скупини/ і діяльні сили, що в них керують поведінкою індивідів і їх груп, форми організації людей і типів їх свідомості.

Аж так значчи соціальну діяльність, ми зможемо висловлювати науково-варті думки і погляди про неї та намічувати засоби для її свідомої зміни в наших інтересах.

II. На Великій Україні організується дослідницька праця, і хоч помітних наслідків її це майже не видно, але їх можна сподіватись в ближчій будучині. Без сумніву ця праця матиме велике значіння для розвитку нашої соціологічної науки. Такі відносини на інших наших землях не обіцяють нам навіть на будучину ширшої організації громадознавчих студій, а тому ближчими роками ми самі-б мусіли організувати дослідження і вивчення українських сел і міст скрізь, де живе наш народ.

Як це не дивно було-б для де-кого на перший погляд, але ми певні, що всякі можливі успіхи українського вивольного руху стоять в повній залежності від степені вивчення наших сел і міст не то що фаховими ученими, але й практичними політиками, тому для нас організація такого вивчення села і міста є передумовою хоч для будь-якого поступу в українському відродженні: не буде такого вивчення й не піде вперед відродження.

III. Щоб виробити собі науково-соціологічний погляд на село і місто, ми мусимо на основі зібраних матеріалів дати відповідь про

о р г а н і з а ц і я с е л а і м і с т а :

1. М а т е р і я л ь н у - під якою будемо розуміти розпологу села і міста в географічній простороні, будову частин його, будову помешкань, шляхів, комунікацій і т.п., оздобу помешкань, використання будівельних матеріалів і т.д.

2. Г о с п о д а р с ь к у - розподіл землі під оселі і для господарських цілей, організацій господарських одиниць і її об'єднань, організацій господарських процесів - продукції, обміну, розподілу.

3. С о ц і я л ь н у - групування індивідів: расові, язові, професійні, політичні, правові, релігійні, культурні і т.д. Їх діяльність в селах і містах, їх взаємочинність внутрі агрегатів і по-між ними.

4. К у л ь т у р н у - обсяг і форми знання в індивідів та їх типових сполученнях: про світ, своє оточення, свої цілі, про суспільство; організацій школи, просвіти, виховання і контролю поведінки; мистецьку творчість, науково пізнавчу працю і т.д.

5. П е н і ч н у - степені свідомості правової, суспільної, моральної; виявлення інтелектуальні /розумові/, чуттєві, волеві - все, що характеризує ту чи іншу степені соціабельності, індивідуальної чи гуртової свідомості, дисципліни і контролю.

6. П о л і т и ч н у - форми організації і боротьби сел і міст для досягнення своїх цілей, форми і розмір участі селян і міщан в політичному житті країни, боротьба класів, партій, національностей, релігійних груп і т.д.

Матеріалами, які-б об'єктивно несли в собі відповідь на вищепоставлені о с н о в н і питання, тим самим могли-б стати основою для вироблення соціологічної теорії села і міста.

IV. Розуміється, що наукове вивчення села і міста вимагає передовсім установлення м е т о д і в, цеб-то шляхів до установлення істини. На першому місці треба поставити в и м і р і ч и с л о в е о з н а ч е н н я предметів, їх властивостей, явищ.

Статистика є головним знаряддям для вивчення суспільства і його виявлень й явищ повторення. Однак статистичні методи ще не мають тієї еластичності, щоб ними можна було зуміти вичити в с і суспільні явища. Через те ще велику роль грає о п и с у в а н н я,

спостереження "на око".

Так звані "середні" /пересічні/ дані хоч і дають нам часто можливість утворення глибших науково-аналітичних і синтетичних понять, але вони иноді бувають безсилі вказати реальну дійсність в її конкретності: "середня" /статистична/ людина, "середнє" господарство, "середня" височина, "середня" довжина і т.д. вказуватися статистиком такі, які в дійсності можуть не існувати. Напр., "середнє" село не дасть нам представлення про конкретний характер величини і розподіли сел в їх конкретності, а власне лише уявлення конкретності робить нашу свідомість повною реальних знань про об'єкт. Самі способи вироблення "середніх" даних постійно поліпшуються при умові збільшення конкретності у вивченні предметів і явищ.

Щоб приблизитися до конкретності мусямо користуватися виборочним і монографічним вивченням села, а що-до міст, то цодільним вважаємо монографічно вивчити всі міста на українській території. З другого боку сумарно-статистичними підрахунками і "середніми" даними перевірити влучність вибору "типових" сел при виборочно-монографічному вивченні.

Статистичне вивчення українських сел і міст, організоване чужими пануючими силами, лише почасти задовольє дослідницьким вимогам і інтересам. На жаль, чужа держава і наука занадто бувають заінтересовані в одності об'єкта освітлювання відносин, а тому "панська статистика" часто дозволяє собі ухилятися від наукової об'єктивності в політичних цілях. Натомість ми мусяли-б протиставити своє статистичне вивчення українського народу, але це на жаль лежить по-за межами наших фактичних можливостей.

Тому ми можемо вповні скористуватися лише виборочно-монографіч-

ним методом вивчення.

Нижчеподані програми вивчення сел і міст є власне програмами початкового вивчення названих агрегатів при допомозі виборочно-монографічного методу.

Передовсім ми беремо:

українські села а/чисті і змішані національно,
б/різного числового складу /50-100-200-500-1000-2000 душ населення/,
в/в різних природно-економічних районах /гірських, степових, лісових, лісо-степових; а з другого боку - в аграрних, промислових, аграрно-промислових/,
г/в різних віддалі від міст, річок, залізниць, моря;
д/в різних державних областях - в УССР, в Польщі, Румунії, Чехословаччині, в Американських Сполучених Державах, в Канаді, в ССРСР /в Сибіру, в Туркестані, на Далекому Сході, на Півдні Кавказу і ин./

всі міста і містечка - на зв'язній українській етнографічній території, при тій увазі за міста і містечка не лише всі агрегати, за якими офіційно визнається назва міста чи містечка, але і всі населенні пункти з людністю від 2000 душ і вище.

V. Більша чи менша докладність і характер опису села чи міста залежатиме у великій мірі від ступеня наукової підготовки і хисту самого дослідника, його фаху, його соціального становища - його поглядів. Ми не розпоряджаємо вистарчальним числом фахових сил - український народ має їх ще мало. Тому доводиться користуватись скромними силами сільської і міської інтелігенції: учитель, лікар, піп, писарь, кооператор, журналіст і т.п. можуть виконувати описи "типових" сел відповідно вимог анкети, що-ж до міст, то опис вимагає хоч деякої підготовки в суспільних науках, тому в цім випадку найбільш були-б придатними особи з фаховою правничою, економічною освітою і практикою.

Хоч і як мало у нас учених соціологів-дослідників, однак, братися до вивчення села і міста рішучо треба, бо українська інтеліген-

ція, що веде перед в національно-конструктивній роботі, загалом беручи, майже не знає не то-що міста, а навіть і села, наслідком чого є загально-анана її відсталість в культурній праці і примітивність аргументації навіть в означуванні головної визвольної мети і в слабкому розумінні суспільного процесу.

Про це тепер одверто заявляється особливо на Вел.Україні, де революція поставила до інтелігенції нові великі вимоги, яких інтелігенція не цілком може задовольнити. Подібне становище і на інших землях. І власне тому, чимусь чини пвидче ваятись до згаданої праці з тими силами, які є - лише в досвіді цієї праці вони виростуть.

VI. Щоб відповіді на питання, поставлені програм-анкетом, мали хоч будь-яку наукову вартість, вони мають бути науково об'єктивними: описувати, означати треба так, як є в дійсності, без жадної тенденційности і перекручування. До науки відноситься те, що є, а те, що бажаю - відноситься вже до політики. Національна, партійна, соціально-економічна, релігійна і ин. тенденційність може тільки знищити наукову вартість висновків анкети, не послужить на користь пізнання, лише вводитиме в блуд, тому Інститут рішуче застерігає описувачів від усякої тенденційности та упереджености. При виконанні анкети найкраще користуватися, де лиш можливо, статистичними даними, навіть самостійно обраховувати, оскільки це буде в силах описувача, окремі явища в числах.

Марчи на увазі, що для такої праці, як вивчення села і міста ми не маємо фахових виконавців, анкета закладає в собі лишень простіші категорії опису, які цілком доступні до розуміння інтелігентної і вдумливої людини, хоч би і без спеціально-соціологічної підготовки. На них покладається лише виконання опису згідно з питаннями анкети. Розробка-ж даних анкети, витворення синтетичних узагальнень і тео-

рій, покладається на семінарійні праці і розробку в спеціальних кабінетах Інституту, а власне: Відділ Соціології і Політики при якому є Соціологічний Семінар, Кабінет вивчення міста та Кабінет вивчення села під загальним керівництвом М.Ю. Шаповала.

VII. Для описувачів і дослідників, що при виконанні своєї праці базали-б рівнобіжно ширше ознайомитись з проблемою села і міста, краще подається к о р о т к и й показчик відповідної літератури різними мовами. Розуміється, цей показчик включає в себе лише невеличке число книжок. Найбільш науково розроблено проблему села і міста в американській соціологічній літературі, - на жаль мало доступній європейським українцям через загальне майже незнання англійської мови. Щоб описувачі мали основну орієнтацію в соціологічній науці, рекомендується їм ознайомитись хоч з кількома книжками, напр., в у н - р а ї н с ь к і й мові: "Загальна соціологія" курс лекцій М. Шаповала, що розпочатий в Українському Робітничому Університеті, лекції Ного-к по соціально-психологічній типології, його брошури "Місто й село", в р о с і й с ь к і й мові: "Система соціології" проф. П. Сорокіна, "Путь изучения города, как социального организма" Н. Андиферова, в ч е ш с ь к і й мові: проф. І. А. Блага: "Место" і його-к "Sociologie dělníka a vesláka".

Перегляд цих матеріалів дасть можливість о р і є н т у в а - т и с ь в постановці питання і наведе на ряд поважних міркувань. Абсолютно необхідним є заздалегідь зібрати і переглянути статистичні матеріали про всі українські землі і лише після того дослідник може накреслити план своєї праці.

Хоч як нам тяжко братись за це працю, але м у с ь н о: конструктивно-громадська праця ширшого значіння може повстати л и ш е як наслідок вивчення соціальної дійсності перекопсій в селах і містах. До цієї праці Інститут Громадознавства сакликає всі живі сили українського народу.

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ГРОМАДОЗНАВСТВА

В ПРАЗІ.

.....

Ч.

АНКЕТА ПРО СЕЛО

Коли зроблена

Хто виконав

Відділ I. Загальні дані:

1. Назва села повіт, /округа, губернія/

2. Коли засноване

3. Число окремих дворів

4. Число мешканців: Мужчин разом

 Жінок

5. Число окремих родин

6.

7.

Відділ II. Соціальний склад села:

8. Національності /число осіб кожної, розмовірна мова/

9. Професійний склад села

10. Політичний склад села /чи є партійні люди?
до яких партій належать?
число членів парт. груп?
Скільки голосів подано
на виборах за кожну пар-
тію і т.н./

11. Адміністрація і обслуговування потреб села:

управа села,
які урядовці,
чи є лікарь,
учитель

і ин.

12. Природний рух населення:

як взагалі зросло число мешканців села;
число шлюбних пар:

число народжень в рік;
число смертей в рік;
природний приріст;
загальний приріст.

Відділ III. Економічний стан села.

13. Земля: загальна площа -
з окрема: під будівлями,
" огородами,
" луками,
" пасовищами,
" лісами,
" водами,
" ріллею,
" невжитими /шляхи, гори, чагари і т.н./
14. Число господарств /за площею/;
/ в місцевій мірі і в переводі на гектарі чи десятини /;
докладно: розміром до $\frac{1}{2}$ гектара,
" $\frac{1}{4}$ " "
" $\frac{1}{8}$ " "
і т.д.
15. Число безземельних господарств і осіб.
16. Продаж і купівля землі:
число загалом проданої землі,
" " купленої "
кто купує і продає,
по якій ціні.
17. Хліборобство: площа під різними культурами,
врожай.
18. Скотарство - /число худоби рогатої.
Окремо корів,
коней,
свиней,
овець.
19. Садівництво.
20. Птахівництво.
21. Вдволярство /пасіки/.
22. Охота /польвання/.
23. Рибальство.
24. Лісництво.
25. Промисел: Фабричний,
кустарний.
26. Торгівля - число торговців,
попит на товари /число і назви/,
оборот їх,
вивіз продуктів сільськ.господар.
27. Кооперация - її форми,

число членів,
кошти
і т.д.

28. Наймити і робітництво:
в яких господарствах,
на яких умовах,
в які сезони
і т.д.
29. Податки: їх форми,
розміри
і ин.
30. Типовий бюджет родини: заможної,
середньої,
бідної,
безземельної,
наймита.
31. Їжа: по святах,
" робочих днях,
в пости,
по сезонах
/кількості, якості, назви/.
32. Одяг: саморобний,
купований,
запас одягу у різних родин.
33. Будівлі - хати:
число кімнат,
освітлення,
оздоба,
будівельний матеріал
і т.и.
34. Сади і квітники:

Відділ IV. Рух і комунікація.

35. Заробітчанство /відхід на заробітки
в міста,
в інші країни,
як далеко/.
36. Еміграція - причини
куди і скільки вибуває
по-року
за п'ять останніх літ.
37. Комунікація: залізниця,
биті шляхи,
річки,

телеграфи,
телефони.

38. Взаємні зв'язки з сусідніми населен. пунктами:
з містами,
з селами,
з залізнич. станціями,
в роботі,
" торгівлі,
" культурних справах.

Відділ V. Культурний стан села.

39. Грамотність в числах і процентних відношеннях:
мушк, .
жінок,
дітей шкільного віку.

40. Школа - яка?
Читальня?
бібліотека?

41. Які книжки читають люди?

42. Які часописи одержуються
/назви і число/?

43. Число листів з пошти і на пошту в рік
в країні,
за кордоном.

44. Розваги: свята, гри і инш.

45. Пісні - побутові,
на громад. теми,
сатиричні,
еротичні і т.н.

46. Приказки і т.д.

поняття правові,
" моральні,
" звичаєві,
" політичні і т.д.

47. М о в а: число слів
у дітей до 5 літ,
" од 5 - 9 літ,
" " 9 - 14 "
у підлітків 14 - 16,
у осіб 18 - 20 літ,
" " 20 - 30 "
" " 30 - 50 "
вище 50 літ
Складання словників для
кожної вікової групи да-
ло-б відповідь на постав-
лене питання.

48. Інші фальшиві записи:

оповідання,
легенди,
спомини про події,
" про цікавих людей.
Що знають про світ, суспільство, його
устрій, історію і т.и.

Відділ VI. Соціальна патологія села і боротьба з нею.

49. Злочини: число їх,
види,
кари за них.
50. Старцювання.
51. Скількість хворих:
на венеричні хвороби,
" сухоти.
52. Каліки і божевільні:
назви каліцтв,
число калік.
53. Проституція.
54. Самогубства.
55. Алкоголізм: скільки і чого п'ють,
скільки пропивають.
56. Азартні гри.
57. Лікарні.
58. Забезпечення - влів,
сиріт,
калік,
інвалідів,
старих.
59. Притулки.
60. Добродійні фонди

Відділ VII. Боротьба і відносини:

61. Боротьба груп економічних,
професійних,
політичних,
національних,
релігійних,
територіальних і инш.
62. Форми особистої боротьби:
хайки,
бійки, і т.и.
63. Форми ввічливості.
64. Відносини між полами
з окрема становище жінки
в різних літах і відносинах.

65. Відношення до старих,
" дітей,
" посів,
" учителів,
" інтелігенції взагалі.
66. Відношення до чужинців.

Відділ VIII. Українська свідомість.

67. Мова: місцеві характерности,
замішченість чужими словами,
зворотами, формами.
68. Чи є українська школа?
програми її навчання,
підручники.
69. Відношення селян
до української школи,
українізація церкви,
до української державности,
до проблеми соборности,
до земельної реформи /у різних груп селян/
" більшовиству,
" соціалізму,
" революції,
" монархізму.
70. Що знають про Україну, як цілість?
які міста знають хоч з назви?
яких письменників?
яких політичних діячів?
71. Інші цікаві питання, які в програмі не значуться.

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ГРОМАДОЗНАВСТВА

В ПРАЗІ.

Ч.

АНКЕТА ПРО МІСТО
/містечко/

Коли зроблена

Хто виконав

I. ТЕРИТОРІЯ.

1. Топографія міста і околиць: води, шляхи, рельєф.

2. Просторинь: площа міста,
відстанці між крайніми пунктами міста,
відстанці до сусідніх сел і міст.

II. ПРИРОДНІ УМОВИ:

3. Фізико-географ. дані.
4. Клімат.
5. Річки.
6. Грунти.
7. Рослинність /з окрема ліси/.
8. Тваринний світ.

III. НАСЕЛЕННЯ - загальні дані.

9. Історія заселення і числового розвитку міста.
10. Дані останніх /2-3/ переписів.
11. Групи расові,
полові,
вікові.
12. Родина.
13. Групи національні /язикові/.
14. Групи релігійні.
15. Групи політичні /партії/.
16. Військо.
17. Групи професійні.

IV. ЗАГАЛЬНА ДИНАМІКА НАСЕЛЕННЯ.

18. Природний рух - народження,
- смертність.
19. Суспільний рух /переміщення індивідів/:
вплив людности сільської,
" " з інших міст,
" " чужинської,
вплив людности на села,
" " в інші міста,
в чужі краї /держави/.

V. МАТЕРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ МІСТА.

- 20. Розподіл мійської землі на різні форми, володіння.
- 21. Організація помешкань: житла, їх заселенність і ин.
- 22. Організація приміщень: під групи публічно-верувчі /адміністрація/, під групи приватно-верувчі /правління, контори і т.и./; виробництво, зберігання виробів /склади, магазини і т.и./; торгівлю, транспорт і инші.
- 23. Розполога частин міста, вулиці, канали, площі, сади і т.и.
- 24. Устрій каналізаціі, водоводів, освітлювання, силових станцій, трамваїв, телефонної сіти і т.и.
- 25. Оздоба і окраса.

VI. АДМІНІСТРАЦІЯ В МІСТІ.

- 26. Муніципальна,
- 27. державна,
- 28. військова,
- 29. судова,
- 30. церковна.

VII. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ.

Групи професійні.

- 31. Прислуга: а/прислуга хатня, готельна, ресторани, станови і инш.
б/сторожі і дворники.
- 32. Робітництво: а/ індустріальне:
 - Робітничі землі і лісу.
 - Гірники.
 - Металісти.
 - Хеміки.
 - Шкурники.
 - Цукроварники.
 - Харчівники.
 - Текстильники.
 - Швачі.
 - Друмарі.
 - Папірники.
 - Дереворобці.
 - Будівельники.б/ Транспорту і звязку:
 - Залізничники.
 - Роб.водяного транспорту,
 - " місцевого,
 - телеграф - телефон.в/ Спеціальні групи:
 - Селянство в містах - вуглярі, дроварі, молошниці, заробітчани і т.п.
 - Вуличні співці і музиканти.

Жебраки і волоцюги.
Ворожки і хиромантки.
Ганчірники.
Балаганщики, карусельщики і ин.

33. Ремісництво різних професій.

34. Трудова інтелігенція:

Урядовці державні, муніципальні, приватні.
Медично-санітарна праця /лікарі і т.п./
Освіта.
Мистецтво.

VIII. ГОСПОДАРСТВО.

35. Господарство: а/ державне - промисел, торгівля, кредит і инші.

б/ комунальне -

постачання води

" світла - газ, електрики
" палива, і инш.,
" хліба,
" мяса,
" инш. продуктів,
" ліків;

комунікація /трамваї, омнібуси, за-
лізничі і инш./;

телефони,
инше;

в/ приватне:

приватно-колективне /товариства
промислові, торговельні,
кредитові, асекураційні,
транспортні і т.п./

приватно-індустріальне:

промисел,
торгівля,
кредит,
транспорт
і инш.

36. Бюджет міста.

37. Родинні і індивідуальні бюджети.

IX. КУЛЬТУРНИЙ СТАН МІСТА.

38. Освіта: а/ початкова,

б/ загальна - низча,
- середня,
- вища;

в/ фахова - низча,
- середня,
- вища.

39. Грамотність полових груп за національністю,
за професією,
за політич. приналежністю,
за релігією
і инш.

40. Школи: **квачі /число учителів і учнів/**
середні " " "
вищі " " "
41. Бібліотеки: **назви і число їх,**
число книжок в них по вілдіах,
оцвідування їх за національнїстю,
оцвідувачі " релїгїю,
" політ.приналежнїс.
" професїю
і инн.
42. Музеї і архїви.
43. Часопїси: **вїдаються в мїстах - назви,**
- тираж,
- розмір чисел,
- "географїя" передплатнї-
кїв;
оцвжуються в мїстї- назви,
- вїлдіа,
- число примїрнїкїв.
44. Розваги:
а/ Театри - постійнї,
- мандрївнї,
- аматорськї.
б/ Кїно-театри.
в/ Мистецтво - танці,
- музика,
- спїв,
- деклямація,
- малярство.
45. Органїзація розваг:
державою і мїстом,
приватною ініціативою.
46. Спорт.
47. Словесна творчїсть мас:
влобочневнї піснї і куплети,
приказки і афорїзми.
48. М о в а - у рїжнїх національнїх ґруп,
- професїйнї жарґони,
- новї слова,
запис слїв:
ґрупи вїковї /дїти, пїдлітки, дорослї/
ґрупи рїзно-освітнї /неграмотнї, малограмот-
нї, кваче, -середнє, -вїщеосвїченї/;
ґрупи професїйнї /робїтнїкї, ремїснїкї, куп-
цї, промїсловцї, ученї і иншї/.
49. П о б у т :
а/ Оздоба помешкань, предметів і ин.
б/ Одея у рїжнїх ґруп і оздоба її.
в/ І ж а.
г/ З в и ч а ї і - свята, процесїї, манїфес-
тацїї, вїдеї, поминання і инш.
50. Релїгїя.

X. СУСПІЛЬНА ПАТОЛОГІЯ МІСТА.

- 51. Злочини - число їх,
- види і форми,
- карі.
- 52. Жебрацтво /старцтва/.
- 53. Хвороби - фізичні,
- нервово-психичні.
- 54. Проституція.
- 55. Самогубства.
- 56. Алкоголізм.
- 57. Азартні гри.

XI. СУСПІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ І ОПІКА.

- 58. Судівництво і адвокатура.
- 59. Арешти і тюрми.
- 60. Лікарні і аптеки - число їх,
- число лікарів,
" іншого персоналу,
" хворих
смертність їх.
- 61. Забезпечення: вців, сиріт, малік, безпритульних, безробітних,
інвалідів і инш.
- 62. Притулки: для дітей,
" безробітних,
" безпритульних.
- 63. Харчівні - для голодних, безробітних і инш.
- 64. Добродійство - установи,
- фонди їх,
- число заопікованих.

XII. ПОЛІТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ, БОРОТЬБА І ВІДНОСИНИ.

- 65. Боротьба: груп політичних /партій/,
" професійних,
" економічних,
" національних,
" релігійних
і инш.
- 66. Форми особистої боротьби.
- 67. Форми ввічливості.
- 68. Відносини між полами в різних групах /становище жінки/.
- 69. Відносини до чужинців.

XIII. УКРАЇНСЬКА СВІДОМІСТЬ.

- 70. Характеристика місцевої укр. мови /форми, занечищеність і
- 71. Українська школа: програми навчання, инш./
підручники,
кваліфікації учителів,
склад учнів.
- 72. Українська церква: організація парахвій,
технічний апарат пропаганди;

**зможність,
кваліфікації духовенства.**

73. Відносини між укр. групами:

форми боротьби,
форми солідаризації,
ступень участі жіноцтва в громадській праці.

74. Відношення різних груп:

до проблеми укр. державности,
" самостійности і федерації,
" соборности,
" україн. церкви,
" більшовизму,
" соціалізму,
" фашизму,
" монархізму.

75. Степень свідомости /національної, соціальної, політичної/

у різних груп: селян, прислуги, робітництва, урядовців і ин.

ПОКАЗНИК ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПРОБЛЕМОЮ

СЕЛА І МІСТА.

На українській мові:

- В. Антонович: "Українські міста" /в т. II "Розвідок про міста й міщанство на Україні-Руси в XV-XVIII в.," виданих Наук. Т-вом ім. Шевченка у Львові 1903 р./
- В. Антонович: Про правне та економічне становище селян у XVIII в. /там-же/.
- " - " Розвідка про Гайдакаччину.
- " - " /х/ Український сотник Іван Гонта.
- Д. Багалій: Магдебурзьке право на Лівобережній Україні. / Наук. Т-во ім. Шевченка у Львові/.
- " - Історія колонізації Лівобережної України.
- Д. Вич: Місцева самоуправа. 2 томи. Подєбрачи, 1924 р.
- М. Владімирскій-Буланов: Форми селянського володіння землем в Литовсько-руській державі XVI в. /в "Розвідках про селянство на Україні-Руси, в XV-XVIII в., виданих Наук. Т-вом ім. Шевченка у Львові, 1902 р.
- " - Селянське володіння землем в Західній Русі до половини XVI в. / там-же /.
- Проф. М. Б. Гуревич: Питання сучасного селянського господарства України, вид. Ц. С. У., Харків, 1927 р.
- Проф. М. Грушевський: Історія України-Руси /відлік про селянські і мійські верстви/.
- " - Варское старство.
- О. Єфименкова: /х/ Турбаївська катастрофа.
- Київ та його околиця в історії і пам'ятках. Збірник. Держ. Вид. 1926 р
- Ол. Лазаревський: Українські посполиті /Наук. Т-во ім. Шевченка, Льв./
- Міраза-Аракланц: Селянські розрухи на Україні 1905-7 р. Харків, 1925.
- Ль. Новицький: Начерк історії селянської верстви в Правобережній Україні XV-XVIII в. в. /в "Розвідках про селянство"/.
- М. Є. Слабченко: Матеріали до економічно-соціальної історії України XIX ст., 2 томи: Харків, 1925 р.
- " - Організація господарства України від Хмельниччини до світової війни, 4 томи.
- Україна. Статистичний збірник, вид. Ц. С. У., 1926 р.

Ю.Целевич: /х/ Опришки.

Чернігів і північне Лівобережжя. Збірник, 1927 р.

А.Хоменко: Сучасне українське місто в класовому відношенні. Карь-
ків 1925 р., Держ. вид. України.

М.Шаповал: Місто й село. Прага, 1926 р.

- " - Лекції з соціальної типології, Прага, 1928 р.

- " - Засади української визвольної програми, 1928 р.

Я.Щульгин: Натери Коліївщини, Львів, 1898, вид. Наук. Т-во, ім. Шевченка.

Збірник: Диференціація селянських господарств на Україні, під
ред. М. Левенштама, ст. 140, вид. "Рад. Селянина", 1927 р.

М.Левенштам: До питання про диференц. селян. господарства на Україні
/ "Укр. Більшовик", 1927, ч. 8 /.

"Анти о городах" / в т. I "Архива Юго-Зап. Росіи" /

Могульський: Привілеї м. Миколаїва над Дністром / Зап. ім. Шев. XLIII /

Окрім вказаних матеріалів, треба передовсім використати статис-
тичні джерела:

1/ Переписи людности був. Росії в 1897 р. і дальші /напр., 1920,
1923, 1926 р./

2/ Переписи австро-угорські.

3/ Переписи польські в 1921 р. /напр., Skorowidz miejscowości
R.P.P./.

4/ Переписи Ч.С.Р. в 1921 року.

5/ Переписи румунський в 1920 року.

Три вказані розвідки зазначені хрестиком /х/ вміщені в "Розвідках
про Народні рухи на Україні-Руси в XVIII віці, виданих Наук. Т-вом
ім. Шевченка у Львові, 1897 року.

На російській мові.

- Н. П. Анциферов: Пути наученія города, как соціального организма. Ленинград, 1925, в-во "Сельтель".
- " - Душа Петербурга, Петерб., 1922.
- Н. и Т. Анциферови: Современные города, Ленинград, 1926.
- Больше города, Сборник статей И. Букера, Г. Майра, Г. Зиммеля, Г. Бен-тига, Т. Петермана и Д. Шефера, СПб, 1905 г.
- А. М. Вольманов: Деревня после Октября, Ленинград, 1925 г.
- Я. Буров: Деревня на переломе. Гос. Изд. 1926 г.
- И. Беллев: Крестьяне на Руси, Москва, 1891 г.
- А. Вебер: Рост городов в 19-м столетии, СПб, 1903 г.
- Е. Вандервельде: Бегство из деревни и возвращение к полям.
- К. Гассерт: Города, Москва, 1912 г.
- И. М. Гревс: Монументальный город, 1912 г.
- И. С. Грабарь: История русского искусства.
- В. Зомбарт: Современный Капитализм, 1924 г.
- М. Г. Динанский: Постройка городов, их план и красота, Харьков, 1915.
- Проф. И. М. Кулишер: История русского народного хозяйства. 2 том. Москва, 1925, в-во "Мир".
- К. Каутский: Аграрный вопрос.
- А. А. Коленкин: Русский город и его роль в прошлом и настоящем, Ленинград, 1924 г.
- Крестьянский строй, сборник статей А. А. Корнилова, А. С. Лаппо-Данилевского, В. И. Семевского и И. М. Страковского, СПб, 1905 г. из-во "Веседа", т. I.
- Коммунальный кредит в иностранных государствах, СПб, 1912 г.
- П. Лажнев-Пеньковский и К. Савченко: Как живет деревня, Москва, 1925.
- С. Ф. Платонов: Очерки смуты. СПб, 1899 г.
- Н. Росницкий: Лицо деревни. Гос. Изд. 1926 г.
- С. А. Рожков: Город и деревня в русской истории.
- Семенов: Благоустройство города Москвы, М. 1912 г.

В. Семенов-Тяжланскій: Город и деревня Россіи, 1910 г.

В. Семевскій: Крестьяне в царствованіи Екаторины II, т. I. СПб, 1881.

З. Г. Френкель: Петроград, Петерб. 1923 г.

Фрич: Города будущего.

Я. Яковлев: Наша деревня. Ленинград, 1925 г.

В. Чернов: Земля и право.
- " - Крестьянин и рабочий, как экономическія категории.

На російській мові про Україну:

Аксаков: Украинскіе ярмарки, СПб, 1858 г.

Багалій: Історія г. Харькова, т. I, Харьков, 1905 г.

Н. Вадименко: Очерки по історіи Западної Русі и України, Київ, 1916

А. Гайтер: Расслоеніе советской деревни.

М. Гуревич: Вопросы современного крестьянского хозяйства Украины.

Загородскій: Военная колонизація Новороссіи. Одесса, 1913 г.
Из прошлаго Одессы.

В. Мякотин: Очерки социальной історіи Украины в XVII-XVIII в.,
Прага, 1924 г.

Николадчик: Кременчуг, ПБ, 1891 г.
О городах и местечках Волынской губ.

Русов: Описаніе Черниговской, Полтавской, Херсонской губерній.

Сециновскій: Город Каменец-Подоольскій, Київ, 1897 г.

Смальковскій: Первое 30-летіе Одессы. Од. 1837.

Центрархив: Крестьянскіе движения 1902 г., Москва, 1923, 3 том.

Проф. А. Оглоблин: Очерки історіи украинской фабрики. 2 том, Гос.
Изд. Украины, 1925 г.

Россія. Полное географическое описаніе. Під ред. В. П. Семенова,
СПБ, 1903, вид. Девріена /окремі 3 томи: "Малороссія",
Югозападный край, Новороссія, а також про Кубань/.

На чехській мові.

Dr. I. A. Bláha : Město, Praha, 1914,
" : Sociologie dělníka a sedláka, Praha, 1925,

Dr. A. Bohar: Praha, 1927,

Dr. B. Foustka : Slabí v lidské společnosti, Praha, 1904.

На польській мові.

Skorowidz Miejscowosci R P P wydania polskiego Statystycznego Urzędu.

Часопись : Samorząd miejski.

На німецькій мові.

K. Hassert : Die Städte geografisch betrachtet, Leipzig, 1907,

Die GROSSSTADT, збірник під редакц. T. Petermanna, Dresden, 1903,

Між іншими тут подано праці:

Fr. Ratzel: Die geografischen Lage der grossen Städte,

Th. Petermann: Die geistige Bedeutung der Grossstädte,

G. v. Mayer: Die Bevölkerung der Grossstädte,

D. Schäfer: Die politische und militärische Bedeutung der Grossstädte,

K. Bücher: Die Grossstädte in Gegenwart und Vergangenheit .

H. Waentig: Die wirtschaftliche Bedeutung der Grossstädte.

GROSSSTADTDOKUMENTE, збірники, Berlin, 1905.

Між іншими тут вміщені праці:

M. Ebelin: Grossstadtsozialismus,

M. Baaz: Die internationale Mädchenhandel,

G. Bernherd: Berliner Banken,

Olden: Der Hamburger Hafen,

Bab: Die Berliner Bohème ,

R. Dietrich: Lebensweltmächte der Friedrichstadt,

H. Ostwald: Dunkle Winkel in Berlin,
W. Bucher: Sekten und Sektierer in Berlin,
M. Hirschfeld : Die Gurgel Berlin,
Assessor: Die Berliner Polizei,
Anonymos: Berliner Berichte ,
Tews: Berliner Lehrer,
Turzinsky: Berliner Theater,
Arndt: Berliner Sport,
Buchner: Berliner Variétés und Tingeltangel,
Günther: Petersbourgs' amuse ,
Herschmann: Wiener Sport
Ostwald: Berliner Kaffeehäuser,
" Berliner Tanzlokale,
Clerk: Berliner Beamte,
Colze: Berliner Warenhäuser,
Loeb: Berliner Konfektion,
Südekum: Grossstädtisches Wohnungselend,
Hirschfeld: Berlins drittes Geschlecht,
Salten: Wiener Adel,
Winter: Im unterirdischen Welt,
Beder: Wiener Verbrecher,
Buschmann: Geschlecht und Verbrechen,
Lesson: Gefährdete und Verwehrloste Jugend,
Marouse: Uneholische Mütter ,
Ostwald: Das Berliner Spielertum,
" Zubältertum in Berlin,
Schuchard: Sechs Monate in Arbeitshaus,
Behre: Meine Klienten,

Benario: Die Wucherer und ihre Opfer,

Hyan: Schwebre Jungen,

Noack: Was in Berliner Musikant erlebte,

Werthauer: Berliner Schwindel,

Weidner: Aus den Tiefen der Berliner Arbeiterbewegung,

Simmel: Die Grossstädte und des Geistesleben,

Winter: Das goldene Wiener Herz,

Triton: Der Hamburger "Junge Mann",

Hammer: Zehn Lebensläufe Berliner Kontrollmädchen,

Deutsch-German: Wiener Mädel,

Freimark: Moderne Geistesbeschwörer und Wahrheitsucher.

R. Wuttke: Die deutsche Städte, Leipzig, 1904, /Збірник про міські підприємства - вода, газ, електрика і инш./

K. Belou : Die Entstehung des modernen Kapitalismus und die Hauptstädte. Schmollers Jahrbuch, XVIII, 1919.

Hugo Preuss: Die Entstehung des deutschen Städtewesen, Leipzig 1906.

Erwin Henslik: Biala ,eine deutsche Stadt in Galizien, Leipzig, 1906,

A. Penck: Der Hafen von New-York /"Moerskunde", Berlin, 1910/,

H. Scharrelmann: Die Grossstadt, 1921,

R. Oberstedt: Handbuch des Wohnungwesen, Jena, 1910.

A. Bernhard: Entvölkerung des Landes /Deut. Ransch. für Georg. 1914-15/,

F. Schumacher: Probleme des Grossstädte /таж-же , 1919/,

L. Beuer: Der Zug nach der Stadt,

P. Dittmann: Die Bevölkerungsbewegung der deutschen Grossstädte /1912/,

W. Classen: Das stadtgeborene Geschlecht und seine Zukunft, Leipz., 1914,

F. A. Theilhaber: Der sterile, Berlin, 1913,

O. Spengler: Städte und Völker /II сив. кн. "Der Untergang."/

A. Damaschke: Die Bodenreform, Jena, 1922.

- Z. Jastrow: Die Städtegemeinschaft in ihren Kulturrellen , Beziehungen /Zeitsch.für Sozialwis.-1907/,
- R. Thurnwald: Stadt und Land in Lebensprozesse der Rasse /1904/,
- M.Leinert: Die socialgeschichte der Grossstadt, Hamburg , 1925.
- R. Michels: Zur Psychologie der Bourgeoisie in verschiedenen nationalen Verbänden,
- E. Vandervelde: Die Erziehung durch die Stadt /"Die Neue Zeit"/,
- E. Roth: Die Wechselbeziehungen zwischen Stadt und Land , 1903.
- Balloé: Die Lebensfähigkeit der städtischen und ländischen Bevölkerung, Leipzig, 1897.
- L.von Wiese: Das Dorf als soziales Gebilde, München, 1927,
" : Problematik einer Soziologie des Dorfes,
- H.A. Kehren: Aussersoziologischen Grundlagen,
- G.Hirch : Person und Individualität,
- H.Rüssel: Die Nachbarschaft,
- W.Gierlichs: Kategorische und persönliche Distanz.
" : Haltung und Umgangsformen,
- E.Lipinski: Familien- und Geschlechtsbeziehungen,¹
- W.Letten: Das Dorf als Lebensgemeinschaft,
- H. Menter: Zur Bibliographie des Dorfes als sozialen Gebildes.
- На французькій мові.
- Jean Izoulet: La Cité moderne et le métaphysique de la Sociologie /1894, Paris/,
La vie urbain,
- Fustel de Coulanges
- Marcel Maucier: La civilisation urbaine au Mzab: Etude de Sociologie africaine, Alger, 1922,
- Charles Gide: L'habitation hors la ville, Rev. Econ., Intern., 1925,
- J. Lovainville: Caen. Not sur l'évolution de la fonction urbaine,
/La vie urbaine, 1923/,
- G.d.Avenel: Le Mécanisme de la vie moderne , Paris, 1922,
- E.Caucheux: Influence des grandes villes sur la dépopulation
/1918, Paris/,

- H. Tehlinger: De l'influence biologique de la civilisation urbaine /Scientia, 1911/
E. Vandervelde: L'exode rural et le retour aux champs, Paris, 1903,
Le Corbusier: Urbanisme, Paris, 1924,
Bardoux: La bourgeoisie française
Northrop: Les villages contre les grandes villes, 1896 /Revue de
La vie urbaine /revues/

На италијанскиј јоуи.

- G. Marpillero: Saggio di psicologia dell'urbanismo /Riv. Ital. di
Soc., 1908/
Fr. Coletti: La popolazione rurale in Italia e i suoi caratteri,
demografici, psicologici e sociali, Piacenza, 1925,
Ugo Giusti: Le grandi Citta italiane nel primo quarto del XX-mo
secolo, - Note statistiche. Firenze, 1925.

На англијскиј јоуи.

- The City: By Robert E. Park, E. W. Burgess, R. D. McKenzie and I. Wirth,
Chicago, 1925, The University of Chicago Press / Тур
прикладено великиј показчик литературе про мјесто в X роудји/
Harlen H. Barrows: Geography as Human Ecology, 1923,
M. Jefferson: Antropography of Some Great Cities, 1909,
"The City" in The Encyclopedia Americana, 1918,
"The City" in The Encyclopedia Britanica, 1911,
M. Rostovtzeff: Cities in the Ancient World, 1922 Ann Arborg,
E. Benson: Life in a Medieval City, Lond, 1920,
Fr. C. Howe: The modern City and its problems, N-Y, 1915,
H. M. Pollock and W. S. Morgan : Modern Cities, N.Y. 1913,
Harrison Rhodes: American Towns and People, N.-Y, 1920,
Henry Wright: The american City, Chicago, 1916,
R. H. Whitbeck: Selected Cities of the United States, Jour. Geogr.,
1922,
C. J. Galpin: The social Anatomy of an Agricultural Community. Medi-
son, 1915,
Fr. C. Howe: European Cities at Work, N.Y., 1913,

- Gr.R.Taylor: Satellite Cities, N.Y., 1915,
- W.P.Young: The social Base Map /Jour.App.Soc., 1925/,
- James Williams: Our Rural Heritage, N.-Y., 1925,
- S.Eldrige: Problems of Community Life /An Outline of App.Sociol.
N.Y., 1925/,
- Jewish Community of New-York, City, N-Y, 1917-18,
- Symposium: The greatest Negro Community in the World /Surv.Gra-
phic., 1925/,
- P.Geddes: Cities in Evolution, Lond., 1915,
- Dana W. Bartlett: The Better City, Los Angeles, 1907,
- W.P.Harris: The Community Newspaper, N.Y., 1923,
- R.B.Podick: European Police Systems, N.Y., 1915,
" : American Police Systems, N.Y., 1920,
- A.Trawick: The City Church and its Social Mission, N-Y, 1913,
- W.P.Capes: The modern City and its Government, N.Y., 1922,
- A.B.Gilbert: American Cities: Their Methods of Business, N.Y. 1918,
- H.C.Hill: Community Life and Civic Problems, N.Y., 1922,
- B.D.Me Kenzie: Community Forces /Jour.of.Soc.Forces, 1924/,
- H.W.Odam: Community and Government, North Carolina, 1921,
- Fr.Howe: The City as a Socialising Agency /Am.Jour.of.Sociol./
" : The Hope of Democracy, N-Y, 1905,
- R.Park: The Immigrant Community and the immigrant Press /Am.Rev.
1925/,
- J.Flagg: City People, N-Y, 1909,
- H.Hepgood: Types from City Streets, N.Y., 1910,
- J.W.Bookwalter: Rural Versus Urban, N.Y., 1911,
- Ch.Galpin: Rural Life, N-Y, 1918,
- J.M.Gillette: Rural Sociology, N.Y., 1922.
- H.N.Morse: The Social Survey in Town and Country Areas, N.Y, 1925
- D.Sanderson: The Farmer and his Community, N.Y., 1922,
- H.Coudenhoue - Calergi: The new Nobility /Contury, 1924/,

The American City /місячний/, N.Y.

American Municipalities /міс./ Marshaltown, Iowa,

Municipal and County Engineering, Indianapolis,

The Municipal Journal and Public Works Engineer /тижн./ London,

The National Municipal Review, N.Y.

ТЕМИ ДЛЯ СТАТТІВ ЩО-ДО ВИВЧЕННЯ МІСТА Й СЕЛА.

1. Людність і її поділ на міську й сільську. /Статистичний дослід./
2. Поділ населення на міське й сільське по державах.
3. Походження міст.
4. Урбанізм, як наука про будівництво міст.
5. Міста-сади.
6. Соціальна диференціація міст різних степеней розвитку.
7. Економіка міста.
8. Муніципальне господарство.
9. Культурна роль міста в суспільстві.
10. Психіка міських людей або міська сусп.-психолог. типологія.
11. Душа міста або місто в мистецтві.
12. Політична роль міста в суспільстві.
13. Столиця, як суспільний центр.
14. Світові міста.
15. Місто і комунікація.
16. Ремляна, як спосіб сугестії в місті.
17. Місто і мода.
18. Преса, як функція міста.
19. Міська демократія.